

Zicht op Rotterdamse uithalers:

**Een verkennend onderzoek naar de achtergronden,
risicofactoren en ingroeimechanismen van Rotterdammers
die betrokken zijn bij uithalen**

Robby Roks

Carmen Ter Weijden

In opdracht van Directie Veiligheid, Gemeente Rotterdam
Januari 2026



Erasmus University Rotterdam

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1	Aanleiding.....	3
1.2	Centrale onderzoeksvraag.....	4
1.3	Methoden van onderzoek	4
1.4	Leeswijzer.....	5

Hoofdstuk 2 Beschikbare (wetenschappelijke) kennis over de aard en aanpak van uithalers

2.1	Achtergrondkenmerken van uithalers	6
2.3	Risicofactoren	7
2.3	Ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen	8
2.4	Gemeentelijke (preventieve) aanpak uithalers.....	11
2.5	Conclusie	16

Hoofdstuk 3 Zicht op Rotterdamse Uithalers

3.1	De aard en ontwikkeling van de Rotterdamse uithalersproblematiek.....	17
3.2	Kwetsbaarheden: achtergronden van uithalers	211
3.3	Hoe en waarom raken jongeren betrokken bij uithaalklussen?	244
3.4	Conclusie	277

Hoofdstuk 4 Conclusie

4.1	Beantwoording van de onderzoeksvraag.....	29
4.2	Reflecties	333
4.3	Beperkingen en nieuwe (onderzoeks)vragen	355

Literatuurlijst

Bijlage I Interviewguide Onderzoek 'Zicht op Uithalers'

Bijlage II Informed consentformulier

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Aanleiding

Rotterdam, één van de grootste havensteden van Europa en eveneens een belangrijke toegangspoort voor cocaïne richting het Europese vasteland (UNODC, 2023: 82). Voor veel scheepslijnen vanuit Zuid-Amerika, het continent waar cocaïne wordt geproduceerd, in het bijzonder in Colombia, Bolivia en Peru (UNODC, 2024), is Rotterdam de zogenoemde *first port of call*: de eerste haven waar schepen aanmeren (Staring et al., 2019: 129). De aanwezigheid van een aantal grote (container)terminals op de Maasvlakte maakt bovendien dat Rotterdam wordt geconfronteerd met specifieke smokkelmethoden – te weten de zogenoemde rip-off en switch – waarbij uithalers een noodzakelijke schakel vormen. Uithalers proberen toegang te verkrijgen tot terreinen van containerterminals in de (Rotterdamse) haven om daar (sport)tassen met verdovende middelen uit de containers te halen en buiten het haventerrein te brengen (Staring et al., 2019: 121-122). Ondanks dat er al ruim tien jaar geleden voorbeelden waren van uithalers die op haventerreinen in Rotterdam werden aangetroffen (Staring et al., 2019: 76-77), lijkt hier de afgelopen jaren meer belangstelling voor te zijn. Het jaar 2023 werd in deze context beschreven als dieptepunt, met een totaal aantal van 452 aangehouden uithalers in de Rotterdamse haven (Politie, 2023; OM, 2024). In 2024 kon er echter een daling worden waargenomen en werden er 266 uithalers aangetroffen.¹

Uithalers zijn verantwoordelijk voor de nodige problemen op en rondom haventerreinen. Zo zorgt de aanwezigheid van uithalers op de haventerreinen voor het moeten stilleggen van delen van het logistieke proces. Ook valt te denken aan het ontstaan van gevaarlijke situaties op haventerreinen voor havenmedewerkers, waarbij onder andere de angst bestaat dat uithalers overgaan tot het plegen van geweld, maar ook dat havenmedewerkers tijdens of na hun werkzaamheden worden benaderd om de activiteiten van uithalers te faciliteren. De problematiek rondom uithalers raakt namelijk aan ambtelijke en niet-ambtelijke vormen van corruptie, omdat uithalers afhankelijk zijn van de hulp van havenmedewerkers bij zowel het verkrijgen van toegang tot het haventerrein als bij het verkrijgen van informatie over de locatie van de container in het stack (Staring et al., 2019: 111-123).

De problematiek rondom uithalers beperkt zich echter niet tot de Rotterdamse haven, maar kent ook een nadrukkelijke koppeling met de stad, de veiligheid in buurten en de kansen van groepen jongeren in Rotterdam meer in het algemeen. Eerdere onderzoeken naar uithalers (Chessa et al., 2022; Politie, 2023; Kremers, 2024) maken namelijk duidelijk dat uithalers voor een flink deel afkomstig zijn uit kwetsbare delen van de stad. Op die plekken in de stad raken ze betrokken bij uithaalklussen. In het verlengde hiervan zijn er zorgen over de leeftijd van de aangehouden uithalers. In berichten in de media wordt er, in lijn met de zorgen die er zijn over de verharding en verjonging van de criminaliteit (Weijers, Ferwerda en Roks, 2021), ingezoomd op de jonge leeftijd van sommige uithalers (NOS, 2024), met als voorbeeld een bericht met de kop: “Zelfs 14-jarigen smokkelen coke uit de haven: ‘Beloning van 30.000 euro” (Van Dijke, 19 september 2021). Het lijkt bovendien alsof er in toenemende mate *first offenders* worden aangehouden als uithaler in de Rotterdamse haven. Deze *first offenders* lijken zich echter niet

¹ <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2025/01/21/2024-minder-drugs-onderschept-in-haven-rotterdam-aantal-aangetroffen-kilos-in-havens-zeeland-west-brabant-nam-iets-toe>, laatst bezocht op 1 mei 2025.

enkel in deze specifieke activiteit te specialiseren, maar zouden ook betrokken zijn bij meerdere vormen van criminaliteit (Politie, 2023; Gemeente Rotterdam, 2024a). Daarnaast wordt ook een link verondersteld tussen de activiteiten van uithalers en geweldsincidenten in de stad (Gemeente Rotterdam, 2024a).

1.2 Centrale onderzoeksvraag

Directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam heeft aangegeven dat er behoefte bestaat aan meer zicht op de leef- en belevingswereld van uithalers, in het bijzonder om zo te komen tot een effectieve (preventieve) aanpak. In dit rapport doen we verslag van een verkennend onderzoek dat in 2024 in opdracht van de Directie Veiligheid werd uitgevoerd naar de uithalersproblematiek in Rotterdam. Hierbij stond de volgende vraag centraal:

Hoe kan de (preventieve) gemeentelijke aanpak van uithalers verder versterkt worden, gelet op de achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen van uithalers?

Om de onderzoeksvraag naar de mogelijkheden tot het versterken van de (preventieve) gemeentelijke aanpak van uithalers op een adequate wijze te kunnen beantwoorden, hebben we een kwalitatief onderzoek verricht in de periode van juni tot december 2024.

1.3 Methoden van onderzoek

We zijn dit onderzoek begonnen met een expertsessie in juni 2024 met in totaal zeven mensen die binnen de gemeente Rotterdam betrokken zijn bij de aanpak van de uithalersproblematiek of op een andere manier betrokken waren bij de aanpak van jeugdcriminaliteit. Dit groepsgesprek had als doel om een beeld te krijgen van (1) de beschikbare kennis over uithalers en (2) de specifieke vragen die er rondom de thematiek van de uithalers leefden bij professionals werkzaam bij de gemeente Rotterdam en (3) een overzicht te krijgen van mogelijk relevante respondenten. Op basis van deze expertsessie werd een lijst met respondenten en een topiclijst (bijlage I) opgesteld.

Ten tweede hebben we een beperkte literatuurstudie verricht. Over uithalers wordt het nodige geschreven in de media, maar het onderwerp heeft tot op heden maar in beperkte mate wetenschappelijke aandacht gehad. Op basis van de beschikbare (wetenschappelijke) literatuur hebben we een overzicht gemaakt van wat er bekend is over uithalers, hun achtergronden, motieven en beweegredenen. Deze informatie hebben we aangevuld met wat er op basis van wetenschappelijke studies bekend is over de zogenoemde ‘ingroeimechanismen’, oftewel de manieren waarop (jonge) mensen betrokken raken bij georganiseerde vormen van criminaliteit, en risico- en beschermende factoren (Adamse et al., 2023; 2024).

Tussen september en december 2024 hebben wij 22 interviews afgenomen met in totaal 28 respondenten. We hebben respondenten gesproken die kennis hebben over de Rotterdamse uithalersproblematiek. Allereerst gaat het om professionals die bezig zijn met de aanpak van uithalers of jeugdcriminaliteit in het algemeen en op die manier een beeld hebben van de achtergronden van uithalers en de manier waarop zij betrokken raken bij uithaalklussen. Daarnaast hebben we van de 28 respondenten in totaal zeventien mensen gesproken die daadwerkelijk contact hebben (gehad) met uithalers. Zij waren in staat om vanuit die ervaring een beeld te schetsen van de achtergronden en leef- en belevingswereld van jongeren die betrokken

zijn geweest bij uithalen. Het gaat hier om respondenten die werkzaam zijn als jongerenwerkers, trajectbegeleiders, coach of getypeerd kunnen worden als ervaringsdeskundigen. Beide groepen respondenten kunnen beschouwd worden als ‘experts’ als het gaat om de uithalersproblematiek, maar belangrijk om te benoemen is dat zij zelf niet betrokken zijn (geweest) bij dergelijke activiteiten. Een uitzondering hierop vormde een interview met een jongere die zelf ervaring had met uithalen. Het feit dat we, met andere woorden, maar in beperkte mate zicht hebben verkregen op het perspectief van jongeren die zelf ervaring hebben met uithalen, moet gezien worden als een nadrukkelijke beperking van de onderhavige studie.

De interviews hadden een gemiddelde duur van zestig minuten en werden na toestemming van de respondent opgenomen. Nadat de interviews verbatim werden uitgewerkt zijn de transcripten geanalyseerd in Atlas.ti. Hiervoor hebben we in een eerste codeersessie op basis van inzichten uit de wetenschappelijke literatuur of onderwerpen van onze topiclijst thematische codes toegekend (Evers, 2024: 91-92). Vervolgens hebben we open codes toegekend die ons opvielen tijdens het (her)lezen van het door ons verzamelde empirisch materiaal (Evers, 2024: 88-89). We hebben de interviews en gespreksverslagen meermaals doorgelezen en codes toegekend totdat er een gevoel van verzadiging optrad.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk geven we een overzicht van wat er uit wetenschappelijke en grijze literatuur bekend is over de achtergronden, ingroeimechanismen en risicofactoren van uithalers in het bijzonder, en de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde vormen van criminaliteit meer in het algemeen. Daarnaast geven we een beeld van de gemeentelijke (preventieve) aanpak van uithalers. Hoofdstuk 3 geeft op basis van de interviews een beeld van de uithalers, hun achtergronden en kwetsbaarheden, de manieren waarop zij betrokken raken en welke motieven hier volgens respondenten aan ten grondslag liggen. We besluiten dit rapport in hoofdstuk 4 met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen en een antwoord op de centrale onderzoeksvraag.

Hoofdstuk 2

Beschikbare (wetenschappelijke) kennis over de aard en aanpak van uithalers

Het vorige hoofdstuk maakt duidelijk dat de thematiek van uithalers tegenwoordig de nodige aandacht geniet, ook al is het aantal uithalers dat in 2024 in de Rotterdamse haven is aangetroffen minder dan de jaren daarvoor. In dit hoofdstuk geven we een korte schets van de beschikbare kennis over uithalers. We leggen hierbij het accent op wat er bekend is over achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd en woonplaats (paragraaf 2.1), risicofactoren (paragraaf 2.2) en ingroeimechanismen (paragraaf 2.3). We putten hiervoor zowel uit enkele wetenschappelijke studies als uit enkele rapporten van de politie en het OM. Ondanks de maatschappelijke aandacht voor de thematiek van uithalers, is dit onderwerp nog maar in beperkte mate onderwerp van studie geweest. Om die reden beginnen we in paragraaf 2.2 en 2.3 met een korte schets van de beschikbare inzichten over uithalers als het gaat om risicofactoren en ingroeimechanismen en beschrijven we vervolgens wat er bekend is in de bredere wetenschappelijke literatuur over betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde vormen van criminaliteit. We besluiten dit hoofdstuk met een overzicht van de gemeentelijke (preventieve) aanpak van uithalers in Rotterdam (paragraaf 2.4).

2.1 Achtergrondkenmerken van uithalers

In een studie van Staring en collega's (2019: 76-77) wordt een beschrijving gegeven van een in Rotterdam opererend netwerk van uithalers die al in 2013 in de Rotterdamse haven actief waren. Dit netwerk bestond uit twintig verdachten, met een groot aantal Turks-Nederlandse (jonge)mannen, een aantal Surinamers en Nederlanders en een Algerijn. Alle verdachten hadden een nadrukkelijke link met Rotterdam, ofwel omdat ze er geboren waren, hadden gewoond of er nog steeds woonachtig waren. In dit netwerk hadden de verdachten diverse rollen, van het aansturen van de activiteiten van uithalers, het werven van uithalers, het regelen van toegangspassen of het uithalen zelf.

Tijdens een analyse van dagrapporten van de Zeehavenpolitie in het kader van een evaluatie van het DDN (ee) project, kwamen Bisschop, Staring en Roks (2021) tot de conclusie dat dé uithaler niet bestond: de uithalers die op haventerreinen betrokken waren verschilden in termen van leeftijd, woonplaats en criminele carrière. Sommigen waren te beschouwen als jonge *first offenders* en werden voor het eerst aangehouden op of nabij een haventerrein; anderen hadden echter een flinke lijst met antecedenten en waren ook bekend in de systemen als uithaler (Bisschop et al., 2021).

Alhoewel bovenstaande studies een indruk geven van de achtergronden van uithalers, is dit vanwege het gebrek aan voldoende data een beperkt beeld. Een rapportage van Chessa, Van Mantgem en Vermeulen (2022), op basis van een analyse van uithalers die in 2020 in de Rotterdamse haven werden aangetroffen, biedt meer inzichten. Het gaat om 201 personen die in Summ-IT naar voren komen in dit jaar wegens uithaalactiviteiten. Alle personen zijn van het mannelijke geslacht, een bevinding die overeenkomt met de resultaten van andere, meer recente analyses van de achtergronden van uithalers (Politie, 2023; Kremers, 2024). De leeftijd van de uithalers in de analyse van Chessa en collega's (2022: 138) is tussen de 17 en 48 jaar. Het grootste deel hiervan, te weten 71%, is tussen de 20 en 29 jaar. 13% is jonger dan 20 jaar en 4%

heeft de leeftijd van 35 gepasseerd. Het merendeel van de uithalers die in 2020 in Summ-IT naar voren komt, is afkomstig uit Rotterdam-Zuid of heeft geen vaste woon- of verblijfplaats.

Een meer recent rapport van de Politie (2023) geeft op meer gedetailleerde wijze zicht op de achtergronden van uithalers. Op basis van rapportages van het Informatie Centrum Haven (ICH), het uithalersdashboard en informatie uit opsporingsonderzoeken geeft de Politie (2023) een beeld van de achtergronden van uithalers in de periode 1 januari 2020 tot en met 30 juni 2023. Als het gaat om de leeftijd van de uithalers, dan valt op dat de in 2021 gesignaleerde stijging van het aantal minderjarigen doorzet. In 2022 waren er minder uithalers in totaal, maar wel meer minderjarigen en ook in 2023 wordt een flinke stijging van minderjarigen en uithalers in de leeftijdscategorie 18 tot 22 jaar waargenomen (Politie, 2023: 14). In het rapport van de politie wordt de vraag opgeworpen hoe deze ontwikkeling geduid moet worden. Deze geconstateerde stijging van het aantal minderjarige uithalers sluit aan bij de zorgen die bestaan over een vermeende verjonging van de jeugdcriminaliteit en dat daders op steeds jongere leeftijd delicten plegen. Van der Laan en collega's (2024) laten echter zien dat de beschikbare wetenschappelijke literatuur geen ondersteuning biedt voor deze constatering. Ook de geregistreerde jeugdcriminaliteit wijst niet op een verjonging onder verdachten of daders. De auteurs maken met andere woorden inzichtelijk dat de cijfermatige ontwikkelingen niet duiden op een verjonging van jeugdige verdachten en strafrechtelijke daders in de jaren 2010-2022 (Van der Laan et al., 2024).

De woonplaats van de meeste uithalers in de analyse van de Politie (2023: 14) is vergelijkbaar met de bevindingen van Chessa en collega's (2022: 138-139): de meeste uithalers komen uit de eenheid Rotterdam en lijken in het bijzonder woonachtig te zijn in district Rotterdam-Zuid. Een ander deel is niet ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie of staat nog ingeschreven op het adres van de penitentiare inrichting.

Ten slotte is er in de analyse van de Politie (2023: 19) ook uitgebreid gekeken naar de antecedenten van de in totaal 892 uithalers die in periode 1 januari 2020 tot en met 30 juni 2023 werden aangehouden. Gemiddeld hebben deze uithalers negen antecedenten, voor verschillende eerdere strafbare feiten. Bovenaan de lijst prijken drugsfeiten, waarbij de 'Handel e.d. harddrugs (lijst I)' – de code zoals die gebruikt wordt in het politiesysteem – het meest voorkomt. In het rapport wordt beschreven dat de meeste geregistreerde uithalers *first offenders* zijn, in totaal 75% (Politie, 2023: 21). De rest is vaker aangehouden in de haven en in relatie tot uithalen, waarbij de onderzoekers opmerken dat deze cijfers pas sinds 2020 systematisch worden bijgehouden.

2.2 Risicofactoren

In deze paragraaf besteden we aandacht aan wat er bekend is over de risicofactoren voor uithalen of bredere betrokkenheid bij georganiseerde vormen van criminaliteit. De analyses van Chessa en collega's (2022) en de Politie (2023) geven hier, door de gebruikte data van de politie, geen beeld van. Het onderzoek van Kremers (2024: 7) bevat in de door haar bestudeerde dossiers wel informatie over de kwetsbaarheden van de minderjarige uithalers. Het gaat om jongeren die getypeerd worden als kwetsbaar, beïnvloedbaar en meer in het algemeen niet weerbaar. De dossiers maken duidelijk dat de minderjarige uithalers te kampen hebben met problemen op verschillende leefgebieden, waaronder "problematische thuissituaties, socio-economische uitdagingen en een gebrek aan structuur en begeleiding. Dit gaat vaak om ernstige problematiek, zoals huiselijk geweld, verwaarlozing, gebrek aan liefde en gebrek aan toezicht" (Kremers, 2024:

7). Daarnaast signaleert Kremers (2024: 7) dat sommige minderjarige uithalers een lichtverstandelijke beperking hebben of andersoortige mentale- of gedragsproblemen. De dossiers wijzen verder op problemen op school, een gebrek aan gestructureerde dagbesteding, een sociaal netwerk met negatieve invloeden en heeft een deel van de jongeren in de dossiers kinderbeschermingsmaatregelen opgelegd gekregen. Alhoewel de minderjarigen getypeerd worden als *first offender* hebben zij een flink aantal antecedenten.

De studie van Kremers (2024) wijst hiermee op de aanwezigheid van een veelvoud aan risicofactoren voor criminele betrokkenheid bij de minderjarige uithalers in de door haar bestudeerde dossiers. In een tweetal recent uitgevoerde kennissyntheses wordt op systematische wijze een overzicht gegeven van beschermende en risicofactoren voor ingroei en rekrutering in de georganiseerde criminaliteit (De Boer et al., 2022; Adamse et al., 2023, 2024). Als beschermende factoren wordt gewezen op het belang van kunnen reflecteren, het hebben van moreel inzicht, het criminele leven te stressvol vinden, een betekenisvolle, steunende derde hebben, erkenning krijgen voor talenten en succeservaringen, een verandering van omgevingen, een nieuwe identiteit ontwikkelen, ambities hebben, het financiële gewin valt tegen, geen schulden hebben, een baan hebben én positieve levensloopgebeurtenissen, zoals het vinden van een partner, werk en ouderschap.

Op basis van een kennissynthese van 24 artikelen concluderen De Boer en collega's (2022) onder meer dat het hebben van familieleden, vrienden en kennissen in de georganiseerde criminaliteit de belangrijkste risicofactor voor betrokkenheid is. Specifiek voor jongeren is het hebben van sociale banden met personen (familie en vrienden) die betrokken zijn bij georganiseerde criminaliteit een overkoepelende risicofactor. De overige risicofactoren zijn: man-zijn, behorend tot een etnische minderheid, een hogere leeftijd ten opzichte van daders van 'algemene' criminaliteit, antisociale persoonlijkheidskenmerken, het hebben van een criminele achtergrond en criminele vaardigheden, drugsgebruik, schulden, armoede, een laag opleidingsniveau en het hebben van specifiek(e) werk(omstandigheden) (De Boer et al., 2022). Ondanks dat het hier gaat om relevante inzichten, roepen deze bevindingen wel de vraag op in hoeverre deze risico- en beschermende factoren specifiek genoeg zijn om iets te kunnen zeggen over betrokkenheid bij *georganiseerde vormen* van criminaliteit (Adamse et al., 2023; 2024). De bovenstaande opsomming bevat immers al diverse bekende risico- en beschermende factoren voor criminele betrokkenheid in het algemeen (Servaas, Weerman en Fischer, 2021).

2.3 Ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen

Uit de beschikbare studies naar uithalers blijkt dat er de nodige vragen bestaan over de manieren waarop jongeren betrokken raken bij uithalen. Voor een deel is deze onduidelijkheid het product van de data die gebruikt wordt om hiervan een beeld te krijgen. De rapportages van de politie (Chessa et al., 2022; Politie, 2023) baseren zich op gegevens uit de politiesystemen en de studie van Kremers (2024) betreft een analyse van vijftig dossiers van minderjarigen die zijn aangehouden in de Rotterdamse haven in 2022, 2023 en 2024. Beide bronnen benadrukken de beperkingen van de data die ten grondslag liggen aan hun analyses, in het bijzonder omdat geconstateerd wordt dat de aangehouden uithalers zich beroepen op hun zwijgrecht.

Chessa en collega's (2022: 138-139) stellen dat een groot deel van de uithalers vermoedelijk wordt geworven in Rotterdam-Zuid. Kremers (2024) beschrijft dat jongeren gemakkelijk in aanraking komen met uithaalklussen: ze hoeven slechts iemand op straat aan te spreken of komen anders via hun sociale netwerk ermee in aanraking, zowel offline in de buurt

en op straat als online op social mediaplatforms. Met name op deze online ronseling, waarbij jongeren benaderd worden via Snapchat in groepschats of via Telegram Messenger, wordt in toenemende mate gewezen (Politie, 2023; NOS, 2024). Toch worden er in het rapport van Kremers (2024: 22) ook voorbeelden gegeven van jongeren die aangesproken worden op straat, bijvoorbeeld vanuit rijdende auto's. In dit rekruteringsproces zou in sommige gevallen sprake zijn van druk en drang, waarbij ingespeeld wordt op de kwetsbaarheden van minderjarigen. Deze voorbeelden sluiten aan bij de bredere zorg over de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde vormen van criminaliteit. Zo vroeg Europol eind 2024 aandacht voor de rekrutering van jongeren voor criminele activiteiten door georganiseerde misdaadgroeperingen. Alhoewel beschreven wordt dat het werven van jongeren voor zware en georganiseerde vormen van criminaliteit geen nieuw fenomeen is, ziet Europol een toename van dergelijke rekruteringsprocessen van jongeren, in het bijzonder via onlinekanalen (Europol, 2024).

De beschrijving van de rekruteringsprocessen voor uithalers komen overeen met wat hierover in de wetenschappelijke literatuur bekend. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat er tot op heden nog maar in beperkte mate empirisch onderzoek is verricht naar de ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren voor georganiseerde vormen van criminaliteit. Wel zijn er de nodige studies naar mensen die op latere leeftijd betrokken raken bij georganiseerde misdaad, iets dat in de literatuur ook wel wordt aangeduid als zij-instromers of late instromers (Van Koppen, 2013; Kleemans en Van Koppen, 2020). Kleemans en De Poot (2008) laten op basis van een analyse van 92 zogenoemde 'starters' zien dat er diverse manieren zijn om betrokken te raken bij georganiseerde criminaliteit: door reeds bestaande sociale relaties, door de invloed van werk en werk- en beroepsgerelateerde relaties, door hobby's en nevenactiviteiten, door zogenoemde *life events* als een scheiding of een faillissement en, ten slotte, door bewuste rekrutering.

In een recente publicatie geven Adamse en collega's zicht op vier centrale ingroeimechanismen die kunnen worden onderscheiden als het gaat om de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde criminaliteit (Adamse et al., 2024), alsmede wat er per type ingroeimechanisme bekend is over de onderliggende risicofactoren (Adamse et al., 2023). Actieve rekrutering is het eerste ingroeimechanisme dat hierbij valt te onderscheiden en dit onderwerp heeft ook verreweg de meeste aandacht gekregen in wetenschappelijk onderzoek (Adamse et al., 2024; Smith, 2014). Het gaat hierbij om rekruteringsprocessen waarbij het initiatief ligt bij leden van een georganiseerde criminele groep. Adamse en collega's (2023; 2024) laten zien dat de volgende factoren het risico op actieve rekrutering lijken te vergroten: het hebben van criminele vrienden of familie(leden), een bredere fysieke nabijheid van georganiseerde criminaliteitsgroepen of locaties die door leden van dergelijke groeperingen worden bezocht en, ten slotte, het hebben van een specifiek beroep (zoals eigen baas van een klein bedrijf of het werken in de transportsector).

Bij het tweede ingroeimechanisme zien we dat het initiatief ligt bij personen die betrokken willen raken bij georganiseerde criminaliteit, iets dat in de literatuur wordt aangeduid als 'zelfselectie' (Smith, 2014). Voor zelfselectie wijzen de beschikbare studies op werk — en met name het opdoen van sociale contacten tijdens werk — en het hebben van criminele vrienden als belangrijke risicofactoren (Adamse et al., 2023; 2024). In een recente studie naar de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde criminaliteit geven geïnterviewde jongeren zelf aan nauwelijks doelbewuste rekrutering te hebben ervaren (Bervoets, Van den Akker, Oude Lansink en Schuitema 2024). Opmerkelijk hierbij is dat de door de auteurs geïnterviewde

professionals dit beeld vervolgens nuanceren en wijzen op meer subtiele beïnvloeding van jongeren in deze context. De auteurs concluderen om die reden dat betrokken raken gezien moet worden als “een samenspel en samenloop van vraag en aanbod” (Bervoets et al., 2024: 98).

Adamse en collega's (2024) beschrijven dit samenspel als het derde ingroeimechanisme dat in de beschikbare literatuur wordt genoemd. Hierbij is geen sprake van een duidelijke initiatiefnemer, maar eerder van een proces ingroeien, waarbij jongeren worden blootgesteld aan criminele voorbeelden en rolmodellen, bijvoorbeeld in de context van familieverbanden, en geleidelijk betrokken raken bij georganiseerde vormen van criminaliteit (Adamse et al., 2024). Voor het mechanisme van meer geleidelijk ingroeien wordt gewezen op de volgende risicofactoren: het hebben van criminele familieleden, waardoor jongeren reeds op vroege leeftijd blootgesteld worden aan deviante en criminele gedragingen (Adamse et al., 2023; 2024). We zien in dit derde ingroeimechanisme hierin feitelijk een combinatie van de eerste twee ingroeimechanismen, zoals ook naar voren komt in internationale studies naar het toetreden van nieuwe gangleden (zie, o.a., Decker en Van Winkle, 1996; Densley, 2012). Densley (2012) wijst in dit opzicht op een nadrukkelijke uitwisseling tussen de twee betrokken actoren, oftewel de rekruterende partij (de gang) en de vrijwilliger (het potentiële nieuwe ganglid). Ondanks dat gangs gebruik kunnen maken van druk en dwang om nieuwe leden te rekruteren, lijkt dit in de praktijk maar in beperkte mate plaats te vinden vanwege voldoende bereidwillige animo.

Het laatste ingroeimechanisme dat door Adamse en collega's (2024) wordt genoemd wijst eveneens op het belang van (jeugd)groepen in de context van ingroeimechanismen: het opzetten van een eigen georganiseerde criminaliteitsgroep. Voor het opzetten van een eigen georganiseerde criminaliteitsgroepering zijn de risicofactoren het hebben van criminele vrienden en de woonplaats van een individu. In dit laatste geval lijkt vooral de fysieke nabijheid van sociale contacten in het criminele milieu toetreding tot die wereld te faciliteren (Adamse et al., 2024; 2024).

Opvallend is dat er in de beschikbare literatuur vooral aandacht is voor offline manieren waarop jongeren betrokken kunnen raken bij georganiseerde vormen van criminaliteit (Peeck, Sikkens-Dokter en Witteveen 2021). In het geval van uithaalklussen wordt gewezen op de rol van sociale media als Snapchat en Telegram Messenger (Politie, 2023; Kremers, 2024). Telegram Messenger toont zich een online ontmoetingsplaats in de vorm van een criminele digitale marktplaats, voor onder andere online fraude en oplichting, maar ook als plek waar (vuur)wapens en soft- en harddrugs door gebruikers worden gevraagd en aangeboden (Roks en Hendriksen, 2021; Roks en Monshouwer, 2020). Over online ingroeimechanismen of rekruteringsprocessen is, ondanks de zorgen hierover bij professionals en Europol (2024), tot op heden echter weinig bekend (De Boer et al., 2022). Noemenswaardig is een verkennend onderzoek onder 4.500 jongeren op het voortgezet onderwijs en middelbaar- en hoger beroepsonderwijs in Oost-Nederland (Van den Berg en Rekers, 2022). Uit deze studie komt naar voren dat ongeveer 12% van de respondenten weleens is benaderd om een criminele opdracht te doen, waarvan een kwart van de jongeren werd benaderd via sociale media zoals Snapchat (40%), Instagram (35,3%) of Whatsapp (11,6%) (Van den Berg en Rekers, 2022). Ook in een studie naar criminele uitbuiting van jongeren wordt door eerstelijnsprofessionals gewezen op het gebruik van social media om jonge, kwetsbare personen te benaderen (Leito, Van Bommel en Noteboom, 2022). Op basis van een analyse van zes afgeronde opsporingsonderzoeken naar geweld schijnen Van Berkel en collega's meer licht op de manier hoe jongeren via sociale mediaplatformen als uitvoerder betrokken raken bij criminaliteit, in dit geval zware vormen van geweld. In de door hen

bestudeerde zaken komen zij een drietal mechanismen tegen. Allereerst personen, aangeduid als broker, die op Snapchat opdrachten plaatsen voor een specifieke criminele klus. Ten tweede brokers die gericht privéberichten met criminele klussen sturen aan jongeren. Ten slotte wijst de analyse van de onderzoekers ook op jongeren die zelf brokers benaderen om hun diensten aan te bieden. Van Berkel en collega's (2025) beschrijven hoe er in aanloop naar het uiteindelijke delict, maar ook direct na het plegen, contact plaatsvindt via sociale media tussen de brokers en de jonge(re) uitvoerders.

2.4 Gemeentelijke (preventieve) aanpak uithalers

We besluiten dit hoofdstuk met een schets van de gemeentelijke aanpak van uithalers in Rotterdam. Een complicerende factor bij het geven van een overzicht van de aanpak is dat deze voor een deel nog in (door)ontwikkeling is. We onthouden ons om deze redenen van uitspraken die zien op de effectiviteit van de door ons beschreven interventies en beperken ons tot een beschrijving op basis van openbaar beschikbare documentatie. We beginnen deze paragraaf met een korte schets van het ontstaan, de ontwikkeling en de context van de uithalersaanpak in Rotterdam (paragraaf 2.4.1). Alhoewel de focus van het onderhavige onderzoek zich richt op de preventieve gemeentelijke aanpak, kent Rotterdam ook een tweetal voorbeelden van meer repressieve aard, te weten de Uithalerswet en de SODA-aanpak² die zich expliciet richten op uithalers en die zullen worden besproken in paragraaf 2.4.2. Vervolgens gaan we in paragraaf 2.4.3 in op een drietal Rotterdamse preventieve aanpakken.

2.4.1 Ontstaan, ontwikkeling en de context van de uithalersaanpak in Rotterdam

In Rotterdam staat aandacht voor het thema drugscriminaliteit in de haven al geruime tijd op de gemeentelijke agenda. In opdracht van de Driehoek Plus voerde onderzoekers van de Erasmus Universiteit een studie uit naar de aard en aanpak van drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven (Staring et al., 2019). De centrale bevindingen en aanbevelingen van dit onderzoek werden uitgewerkt tot de zogenoemde 'Uitvoeringsagenda Haven Offensief tegen Drugscriminaliteit' (2020). In totaal bestond deze Uitvoeringsagenda Haven uit 22 actiepunten, waaronder nieuwe en innovatieve maatregelen in de aanpak van drugscriminaliteit in de haven, maar ook een intensivering van reeds bestaande en lopende trajecten. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid kende in 2021 en 2022 respectievelijk €5 en €5,1 miljoen aan incidentele middelen toe aan de Uitvoeringsagenda Haven. Vanaf 2023 gingen deze incidentele middelen vanuit het Ministerie en Justitie en Veiligheid over in structurele gelden voor de aanpak van drugssmokkel via mainports en andere logistieke knooppunten in Nederland. De haven van Rotterdam ontvangt structureel €16,5 miljoen per jaar³, onder andere omdat de opgave in Rotterdam groot is, maar

² In de analyse van de Kremers (2024: 14-16) wordt ook nog gewezen op het toepassen van artikel 38v Wetboek van Strafrecht: het locatieverbod voor havengebieden. In 33 van de vijftig door Kremers (2024: 14-16) bestudeerde zaken wordt de 38v Sr maatregel gevorderd, maar deze wordt maar in vier zaken ook daadwerkelijk opgelegd. Kremers (2024: 16) beschrijft dat dit zou kunnen komen door het feit dat de kinderrechter een locatieverbod te vergaand vindt en voldoende ziet in het opleggen van bijzondere voorwaarden bij de opgelegde voorwaardelijke straffen. Ook wordt er in Rotterdam via het bestuursrecht geprobeerd om uithalers aan te pakken, onder andere via de last onder dwangsom vanwege inbrekerswerktuigen of een mogelijk gebiedsverbod van de burgemeester. Omdat deze onderwerpen niet (direct) zien op de gemeentelijke preventieve aanpak zullen we hier niet verder in op ingaan.

³ Dit bedrag is inmiddels opgehoogd. Rotterdam ontvangt in 2025 een bedrag van ongeveer €17,5 miljoen euro voor de brede aanpak die uitgevoerd wordt door de gezamenlijke partners in het samenwerkingsverband, bestaande uit het RIEC, de Douane, de Zeehavenpolitie, het Havenbedrijf, het Openbaar Ministerie, de FIOD, de Belastingdienst, Deltalinqs en de gemeente Rotterdam.

ook vanwege “de innovatieve en internationaal erkende werkwijzen die in de aanpak in Rotterdam worden gehanteerd” (DGO, 2022: 3). Een van de projecten die sinds de incidentele middelen is opgestart, richt zich op de aanpak van de uithalersproblematiek.

Naast de aanpak van de uithalersproblematiek in Rotterdam vanuit de bovengenoemde financiële middelen, is er de afgelopen jaren in Rotterdam ook op een andere manier aandacht voor vergelijkbare thematiek. In Nederland werd in 2019 al de noodklok geluid over de betrokkenheid van kwetsbare jongeren bij georganiseerde vormen van drugscriminaliteit door de toenmalig minister van Justitie en Veiligheid (Kamerstukken II 29911 nr. 256). In het Breed Offensief tegen georganiseerde ondermijnende criminaliteit (BOTOC) werd op een vergelijkbare manier de zorg geuit over jongeren uit sociaaleconomisch zwakkere wijken. Door de verleiding van snel en veel geld zouden jongeren op betrekkelijk eenvoudige wijze terecht komen in de georganiseerde misdaad.⁴ Deze aandacht voor het voorkomen van georganiseerde en ondermijnende jeugdcriminaliteit heeft geresulteerd in het programma Preventie met Gezag (PmG). Met deze brede preventieve aanpak probeert de overheid te “voorkomen dat kinderen, jongeren en jongvolwassenen in de leeftijd van 8 tot en met 27 jaar in de criminaliteit terecht komen of daar verder in afglijden”.⁵ Vanuit PmG is er vanaf januari 2023 tot juni 2026 ongeveer €10 miljoen euro op jaarbasis beschikbaar voor de gemeente Rotterdam en haar ketenpartners om te “voorkomen dat jongeren terechtkomen en/of verstrikt raken in het web van ondermijnende criminaliteit” (Gemeente Rotterdam, 2023: 4). Uithalers worden een aantal keer expliciet benoemd in het Uitvoeringsprogramma Preventie met Gezag van de Gemeente Rotterdam (2023).

2.4.2 Uithalerswet en SODA-aanpak

Vanaf 1 januari 2022 is de nieuwe Uithalerswet van kracht gegaan, waardoor het op grond van het nieuwe artikel 138aa van het Wetboek van Strafrecht mogelijk is om het onbevoegd aanwezig zijn op haventerreinen zwaarder te straffen en niet langer af te doen met een geldboete. Kremers (2024: 14-17) geeft een beeld van de strafeis- en oplegging in vijftig zaken over minderjarige uithalers. In 25 van de gevallen vorderde het OM jeugddetentie in combinatie met een taakstraf, terwijl er in vijftien zaken een (deels) voorwaardelijke jeugddetentie werd gevraagd zonder taakstraf. Kremers (2024: 14) beschrijft dat er slechts in twee zaken onvoorwaardelijke jeugddetentie werd gevorderd en voegt hier aan toe dat het in deze zaken ging om recidivisten die tevens in de Antwerpse haven zijn opgepakt.

In 44% van de gevallen – oftewel in 22 zaken – wordt uiteindelijk deels voorwaardelijke jeugddetentie opgelegd, in combinatie met een werkstraf. Kremers (2024: 15) beschrijft dat er twee zaken zijn waarin een onvoorwaardelijk jeugddetentie wordt opgelegd, één zaak waarin sprake is van een geheel voorwaardelijke jeugddetentie, drie zaken met een onvoorwaardelijke taakstraf en zeven zaken met een deels voorwaardelijke taakstraf. Dit overzicht laat zien dat er van ferme bestraffing tot op heden nog geen sprake is, waarbij Van der Meij (2023: 135-136) opmerkt dat het te gemakkelijk zou zijn “om de rechter ervan te betichten dat die de plannen tegenwerkt door relatief licht te straffen”. Dat zou volgens Van der Meij (2023: 136) echter miskennen dat strafbaarstelling als zodanig en richtlijnen voor bestraffen aan “de regelen der

⁴ Kamerstukken II 29911 nr. 281

⁵ Kamerbrief, 4 april 2024, geraadpleegd op 29 april 2025 via:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/04/09/tk-incidentele-ondersteuning-preventie-jeugdcriminaliteit>

kunst behoren te voldoen, zodat de rechter daarmee uit de voeten kan". Als het gaat om de verjonging van de uithalers, merkt Van de Meij (2023) het volgende op:

"Aangezien de bestrafing van first offenders niet per se in een gevangenisstraf wordt gegoten, is de aandacht van de criminele organisatie verschoven naar het werven van minderjarige jongens zonder strafblad. Dit zijn bij uitstek gemakkelijk te verleiden jongeren die juist in het kader van preventie moeten worden weggehouden van het criminele milieu" (Van der Meij, 2023: 136).

De daling in de gemiddelde leeftijd zou volgens Van der Meij (2023) gezien kunnen worden als een onbewust en onbedoeld gevolg van de inwerkingtreding van de Uithalerswet.

Een tweede juridische en meer repressieve interventie die het benoemen waard is, heeft eveneens als doel om de bredere aanpak van uithalersproblematiek te versterken. De gemeente Rotterdam heeft samen met Zeehavenpolitie, Deltalinqs en ECT (Europe Container Terminal) de samenwerking gezocht met Stichting SODA (Service Organisatie Directe Aansprakelijkheid). Het idee voor deze civielrechtelijke aanpak, als onderdeel van het bredere repressiepalet, bouwt voort op de manier waarop schade wordt verhaald bij supermarkten, tankstations en in het openbaar vervoer. Met de SODA-aanpak zou de schade die terminals lijden door de aanwezigheid van uithalers op hun terreinen verhaald kunnen worden op de uithaler(s): zij worden hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor de kosten van het stilleggen van het logistieke proces vanwege hun aanwezigheid op het haventerrein. De hoop is dat deze interventie, in combinatie met een communicatiecampagne, een afschrikkende werking zal hebben op uithalers, in het bijzonder omdat zij de financiële gevolgen van hun handelen rechtstreeks zullen voelen.

Om tot een schadeopstelling te komen is, zo valt in een document van de gemeente Rotterdam (2025) over de SODA-aanpak te lezen, een rekentool gemaakt die gebruikt kan worden door de terminal – ECT in het geval van de pilot – die zich geconfronteerd ziet met de aanwezigheid van uithalers op het terrein. Het gaat om forse bedragen: afhankelijk van de omstandigheden zal het te verhalen schadebedrag tussen enkele duizenden tot ongeveer 50.000 euro bedragen. Inmiddels zijn er tien uithalers voor de rechter verschenen. Zij zijn allen veroordeeld tot het betalen van een schadevergoedingen, met bedragen tussen de 10.000 en 55.000. Er zou op dit moment ongeveer 6000 euro zijn verhaald op uithalers en, daarnaast, beslag gelegd zijn op inkomen en diverse voertuigen. De vraag die lange tijd boven de markt hing, zo benadrukte een respondent tijdens een interview, is of deze interventie juridisch gezien stand zou houden. In afwachting van een ingesteld hoger beroep in een van de zaken lag de pilot van de SODA-aanpak enige tijd stil. Op 14 januari 2025 werd het vonnis bekrachtigd, hetgeen betekende dat deze interventie juridisch gezien standhoudt. De SODA-aanpak is onderzocht en uitgewerkt tot een toepasbare interventie, maar wordt vooralsnog in de praktijk niet door bedrijven toegepast.

2.4.3 Preventieve gemeentelijke aanpak

Na deze schets van de repressieve aanpak van uithalers verleggen we onze aandacht naar de preventieve gemeentelijke aanpak. In de wetenschappelijke literatuur wordt een onderscheid gemaakt naar primaire, secundaire en tertiaire preventie (zie, o.a., Van Dijk en De Waard, 1991). Primaire preventie richt zich op de gehele bevolking, in dit geval op alle Rotterdammers. In het geval van secundaire preventie gaat het om interventies en maatregelen voor kwetsbare

doelgroepen of personen, in dit geval Rotterdammers die een verhoogd risico lopen voor criminele betrokkenheid. Tertiaire preventie, ten slotte, richt zich specifiek op personen die al strafbare feiten hebben gepleegd. We beginnen met een tweetal interventies die gericht zijn op het creëren van bewustwording onder jongeren over de gevolgen van uithalen en in de huidige uitvoering gezien kunnen worden als voorbeelden van secundaire preventie: *Zwijgrecht* en *CoCo*. Vervolgens behandelen we de Testcase Uithalers, een interventie die gezien kan worden als een voorbeeld van tertiaire preventie.

Zwijgrecht

Zwijgrecht is een bewustwordingsproject over drugscriminaliteit met als middel een speelfilm. Deze film zou een *“rauwe en realistische inkijk in de harde en genadeloze wereld van de drugscriminaliteit en de bijbehorende ronselpraktijken onder jongeren en havenpersoneel”* (OBI, 2024: 5) moeten gaan bieden. Het idee is dat de film vervolgens wordt ingezet als onderdeel van een breder bewustwordingsprogramma onder jongeren, bestaande uit een wetenschappelijk onderbouwd lesprogramma. In de evaluatie van de afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI) van de gemeente Rotterdam wordt beschreven dat de eerste fase van *Zwijgrecht* bestond uit de productie van de film als preventieve interventie, voor en door jongeren. Een nadrukkelijke rol was hier weggelegd voor jongeren die een risico lopen op betrokkenheid bij drugscriminaliteit. Wel wordt in de evaluatie van OBI beschreven dat het niet hoefde te gaan om jongeren die ook daadwerkelijk als dader of verdachte betrokken zijn geweest bij een uithaalklus. De preventieve interventie bestond in de eerste fase uit het meewerken aan de productie van een speelfilm. Deze participatie aan het maken van de film diende een viertal subdoelen, te weten (1) het creëren van een positieve omgeving waarin jongeren zich veilig, gezien en gewaardeerd voelen, (2) het bijdragen aan de bewustwording van de gevaren en risico's verbonden aan drugscriminaliteit, bewustwording van ronselpraktijken en het vergroten van de weerbaarheid van de jongeren daartegen, (3) het bijbrengen van vaardigheden en competenties en het bieden van werkervaring die de kansen van de jongeren op de arbeidsmarkt vergroot en (4) het vergroten van het zelfvertrouwen van de jongeren en het vertrouwen dat zij hebben in een positieve toekomst (OBI, 2024: 10-11).

In de evaluatie van OBI (2024) concluderen de onderzoekers dat de eerste fase van het project geslaagd is: *Zwijgrecht* was een positieve ervaring voor de jongeren die hebben meegewerkt aan de film. Zij hebben nieuwe vaardigheden opgedaan en zich op persoonlijk en sociaal-emotioneel vlak ontwikkeld. Naast deze vaardigheden wordt opgemerkt dat de jongeren zich ook gezien en gewaardeerd hebben gevoeld tijdens het proces en dat de ervaring hun zelfvertrouwen goed heeft gedaan. Ook merken de onderzoekers dat de jongeren die hebben meegewerkt aan het maken van de film zich nog meer bewust zijn van de gevaren en risico's van drugscriminaliteit. De onderzoekers plaatsen echter enkele kanttekeningen bij deze positieve resultaten (OBI, 2024: 39-40). Er zijn jongeren die in het productieproces meer op de voorgrond zijn geweest, bijvoorbeeld vanwege hun rol als acteur of de betrokkenheid bij de muziek. Hierdoor rijst de vraag of de interventie voor de jongeren achter de schermen dezelfde impact heeft gehad. Ook werpen de onderzoekers van OBI (2024: 40) de vraag op in hoeverre deze positieve effecten standhouden *“wanneer de veilige en motiverende omgeving van de interventie is weggevalen”*. Het is volgens de onderzoekers namelijk niet direct haalbaar om vanuit het projectteam hetzelfde commitment uit te blijven dragen richten de jongeren nu het filmproject ten einde is gekomen.

Opgemerkt dient echter te worden dat de film *Zwijgrecht* niet enkel bestaat uit de film, maar wordt vergezeld van een wetenschappelijk onderbouwd lesprogramma in samenwerking met het Trimbos-instituut, in het bijzonder om verheerlijking van de thematiek in de film te voorkomen en om te focussen op talentontwikkeling en toekomstperspectief. O

CoCo

De tweede interventie is CoCo, een afkorting voor Cocaine Collectors. CoCo is gestart als een pilot waarin samengewerkt werd tussen de gemeente Rotterdam, de politie, stichting Jongerenwerk Op Zuid (JOZ), Bureau Sketch, Nationaal Programma Rotterdam Zuid, stichting Citysolid en diverse scholen in Rotterdam. Inmiddels is deze interventie doorontwikkeld en ondergebracht bij JOZ, zonder directe betrokkenheid van de andere partners. CoCo is ontwikkeld om jongeren bewust te maken van illegale ‘klussen in opdracht’ en om de meerwaarde te laten zien van het maken van goede keuzes. CoCo is in Rotterdam vooral bekend vanwege de VR-bewustwording: middels deze ervaring in combinatie met een onderbouwd lesprogramma, worden jongeren geïnformeerd over en geconfronteerd met de verleiding en gevaren van de drugseconomie. De interventie richt zich op leerlingen in het voorgezet onderwijs in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar, in het bijzonder op scholen waar JOZ actief is. In een document over de doorontwikkeling van CoCo wordt duidelijk dat het onderwerp uithalen, en illegale klussen in opdracht meer in het algemeen, op een activerende manier wordt geïntroduceerd en dat jongeren eerst in een plenaire, veilige omgeving hun kennis over deze thema’s kunnen delen. Vervolgens is het aan de jongeren zelf om een keuze te maken voor de VR-experience, in het bijzonder om zo negatieve effecten van de blootstelling te voorkomen. Wel wordt ernaar gestreefd dat de hele klas meedoet. Bovendien is CoCo, net als *Zwijgrecht*, geen kale interventie, maar onderdeel van een (wetenschappelijk)⁶ onderbouwd lesprogramma (Gemeente Rotterdam, 2024b). Van CoCo is geen evaluatie beschikbaar. Bovendien is dit een duidelijk voorbeeld van een interventie die in ontwikkeling is en waar geprobeerd wordt om tussentijds te leren van de opgedane ervaringen.⁷

Testcase Uithalers

De derde preventieve interventie die in Rotterdam onderdeel is van de preventieve aanpak is de zogenoemde *Testcase ‘Uithalers’*. Het gaat hier om een pilot waarbij Rotterdamse jongeren die voor het eerst zijn aangehouden – *first offenders* – in de Rotterdamse haven worden begeleid door een ervaringsdeskundige. Het uitgangspunt van de pilot, zoals beschreven in een rapportage van Onderzoekshuis⁸ (2022: 9), is “*het voorkomen van recidive en het toewerken naar een delict- en drugsvrij leven*”. Omdat ervaringsdeskundigen de leefwereld van jongeren doorgaans beter begrijpen en kunnen doorgronden, mede op basis van hun eigen ervaringen, zouden zij bij uitstek

⁶ Opgemerkt dient te worden dat ‘wetenschappelijke’ door TNO in offerte voor doorontwikkeling van CoCo zelf tussen haakjes is geplaatst.

⁷ Ter illustratie: In een document over de doorontwikkeling van CoCo (Gemeente Rotterdam, 2024b) werd beschreven dat ook boksend opvoeden onderdeel zou uitmaken van CoCo, in het bijzonder om de fysieke weerbaarheid van jongeren te vergroten. Ook werd benoemd dat CoCo zich in het bijzonder zou richten op jongeren “*die te linken zijn aan uithalen*”. Deze jongeren werden beschreven als “*aanschurkers*”, hetgeen betekent dat deze jongeren niet daadwerkelijk zelf betrokken zijn geweest bij uithaalklussen, maar hier wel een zekere vatbaarheid voor hebben. Wat deze vatbaarheid precies behelst, werd op basis van de door ons verkregen documentatie niet duidelijk. Deze focus zou inmiddels verbreed zijn naar jongeren in het voorgezet onderwijs in de leeftijd van 12 tot 17 jaar.

⁸ Toen W&I Group

geschikt zijn voor het bieden van een alternatief én perspectief (Onderzoekshuis, 2022: 8). De pilot is van start gegaan in het tweede kwartaal van 2023 met de werving van een vijftal ervaringsdeskundigen. De jongeren zouden aangemeld worden via de Zeehavenpolitie en de politie in Charlois en Delfshaven (Onderzoekshuis, 2024: 2). In de tussentijdse meting wordt het aanmeldproces echter genoemd als verbeterpunt. Zowel stakeholders als ervaringsdeskundigen gaven aan dat er vertraging is opgelopen en jongeren niet werden aangemeld, onder andere omdat lang niet iedereen op de hoogte was van het bestaan van de pilot. Met name de politie had volgens het Onderzoekshuis (2024: 5) eerder betrokken moeten worden.

2.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we een overzicht gegeven van wat er in de beschikbare literatuur bekend is over uithalers en in het bijzonder over hun achtergrondkenmerken, risicofactoren en de manieren waarop zij betrokken raken bij uithalen. De beschikbare onderzoeken baseren zich op politieregistraties (Chessa et al., 2022; Politie, 2023) en opsporingsonderzoeken (Kremers, 2024). Het gaat primair om mannen die, in de door ons bestudeerde analyses over uithalers, vooral afkomstig zijn uit Rotterdam(-Zuid). De leeftijd van deze mannen loopt uiteen, waarbij er over het algemeen veel mannen in de leeftijd tussen 20 en 29 worden aangehouden. De gemiddelde leeftijd van personen die worden aangehouden wegens uithaalacties lijkt daarbij te dalen. In de registraties komen veel *first offenders* voor als het gaat om uithalen. Een analyse van hun antecedenten leert dat zij doorgaans wel eerder bij andere strafbare feiten betrokken zijn geweest, maar gezien moeten worden als *first offender* als het specifiek gaat om uithalen.

De personen die zijn aangehouden wegens uithalen, worden in de beschikbare analyses getypeerd als kwetsbaar en beïnvloedbaar en hebben te kampen met uitdagingen op verschillende leefgebieden: sociaaleconomische problemen, problematische thuissituaties, sociale netwerken met een surplus aan negatieve, criminogene invloeden, een gebrek aan dagbesteding en problemen op individueel niveau.

Vervolgens hebben we in dit hoofdstuk aandacht besteed aan hoe personen betrokken raken bij uithalen. Het gaat hier om een onderwerp waar op basis van de beschikbare onderzoeken, en de daarin gebruikte data, niet veel over gezegd kan worden. Deels raken personen betrokken via contacten in de fysieke wereld, bijvoorbeeld op straat, in de wijk, op school, of via mensen die ze al kennen. Maar in toenemende mate wordt er ook gewezen op de rol van de onlinewereld. Bovendien rijst de vraag of hier sprake is van actieve rekrutering, waarbij personen actief benaderd worden – soms onder dreiging met geweld – om deel te nemen aan uithaalklussen, of dat er personen zijn die zichzelf aanmelden voor dergelijke activiteiten.

Ten slotte hebben we een beeld geschetst van de huidige gemeentelijke aanpak. We hebben kort aandacht besteed aan de Uithalerwet en de SODA-aanpak. Voor het onderhavige onderzoek hebben we ons echter geconcentreerd op de preventieve gemeentelijke aanpak, te weten *Zwijgrecht*, *CoCo* en de *Testcase Uithalers*. Het gaat hier om drie interventies, met verschillende doelgroepen, die niet (volledig) zijn geëvalueerd en waarover om die reden geen uitspraak over effectiviteit kan worden gedaan.

Hoofdstuk 3

Zicht op Rotterdamse uithalers

In dit hoofdstuk geven we op basis van de interviews met professionals en ervaringsdeskundigen een beeld van de uithalersproblematiek. We richten ons daarbij in het bijzonder op de aard en ontwikkeling van het fenomeen, hoe en waarom Rotterdammers volgens de door ons gesproken respondenten betrokken raken bij uithalen en, ten slotte, welke kwetsbaarheden en beschermende factoren hier aan ten grondslag liggen. Belangrijk om hierbij te benadrukken is dat de informatie in dit hoofdstuk gebaseerd is op interviews met professionals. De inzichten die zij naar voren brengen zijn deels gebaseerd op eigen ervaringen met uithalers, waarbij opgemerkt dient te worden dat respondenten op verschillende manieren en vanuit verschillende rollen in aanraking kwamen met de doelgroep. Daarnaast werd de kennis over uithalen en uithalers bij respondenten gevoed door verhalen van collega's, ketenpartners, of vanuit informatie uit de media, rapporten en/of onderzoeken. Tijdens de interviews hebben wij, voor zover dat mogelijk was, getracht om de herkomst van hun kennis over uithalen en uithalers te achterhalen.

We beginnen dit hoofdstuk met een beschrijving van de aard, omvang en ontwikkeling van de uithalersproblematiek in Rotterdam (paragraaf 3.1). Vervolgens gaan we in paragraaf 3.2 nader in op enkele kwetsbaarheden en beschermende factoren van Rotterdamse uithalers. In paragraaf 3.3 behandelen we vervolgens wat respondenten ons hebben verteld over de ingroeimechanismen en drijfveren van uithalers.

3.1 De aard en ontwikkeling van de Rotterdamse uithalersproblematiek

Op basis van de door ons gevoerde gesprekken rijst een beeld van de Rotterdamse uithalersproblematiek. In paragraaf 3.1.1 lichten we toe wat de aard is van deze problematiek, gevolgd door een beschrijving van de ontwikkeling van deze problematiek in 3.1.2.

3.1.1 De aard van de Rotterdam uithalersproblematiek

Uithalers houden zich bezig met het verplaatsen van cocaïne vanaf haventerreinen en dit kan volgens respondenten op verschillende manieren gebeuren, variërend van het overklimmen of openknippen van een hek, het gebruik van zogenoemde 'Trojaanse containers' of 'hotelcontainers' tot het meerijden met bijvoorbeeld vrachtwagenchauffeurs. Om zeker te stellen dat we over hetzelfde fenomeen spraken, zijn alle interviews gestart met de vraag om een toelichting te geven op de term 'uithaler'. Wanneer we de verschillende inzichten uit de interviews samennemen, ontstaat het volgende beeld. Uithalers zijn volgens de respondenten jonge individuen. De concrete leeftijden die tijdens de interviews genoemd werden, leken afhankelijk van de concrete doelgroep waarmee de respondent in kwestie werkte. In veel gevallen kwam de leeftijdscategorie overeen met de resultaten van analyses van de politie (Politie, 2023) en het OM (Kremers, 2024): *"kwetsbare gasten tussen de 19 en 23-24. Soms zijn ze veel jonger. Soms zijn ze ouder"* (R20).

Uit de interviews blijkt dat uithalers vrijwel uitsluitend jongens zijn – alhoewel er één geval bekend is van een meisje dat werd opgepakt voor uithalen – en wordt het beschouwd als een typisch mannelijk delict. Respondenten gaven hiervoor verschillende oorzaken. Ten eerste werd drugscriminaliteit over het algemeen getypeerd als een door mannen gedomineerd terrein. Daarnaast vereist uithalen volgens respondenten fysieke vaardigheden zoals rennen, klimmen

en het tillen van zware tassen, activiteiten die als minder geschikt voor vrouwen worden beschouwd. Toch leek er onder de respondenten wel wat onenigheid te bestaan over de exacte vaardigheden die een uithaler moet bezitten. Fysieke kracht en snelheid werden veelal genoemd, maar sommige respondenten nuanceerden dit ook: *“Het zijn niet in de straatvaktermen ‘professionals’. Het is gewoon iedereen die maar kan rennen en lopen. Die kan in principe aangenomen worden”* (R3) of *“Iedereen kan dat. Als je gewoon ballen hebt, gewoon. Als je gewoon schijt hebt, ga je gewoon”* (R4B).

In de interviews werd een onderscheid gemaakt tussen uithalers die worden ingezet als lokaas, en hier zelf doorgaans niet van op de hoogte zijn, en uithalers die écht ingezet worden om partijen cocaïne veilig te stellen op haventerreinen. Deze eerste groep zou volgens respondenten ingezet worden als afleidingsmanoeuvre en veelal bestaan uit jongens met een licht verstandelijke beperking (vgl. Muehlhaus, 2024: 52). Zij krijgen doorgaans ook geen duidelijke instructies en worden daardoor waarschijnlijker ook snel(ler) gepakt. De tweede groep bestaat volgens respondenten uit de meer ervaren of slimmere jongens, die beter geïnformeerd zijn over hun taken en activiteiten als uithaler. Wel werd door respondenten de kanttekening geplaatst dat deze tweede groep steeds minder informatie tot hun beschikking krijgt, iets dat vooral te maken lijkt te hebben met het feit dat criminele organisaties zich scherp aanpassen aan de inspanningen die vanuit de aanpak worden verricht. In plaats van het gehele containernummer, wordt bijvoorbeeld slechts de eerste vier letters van de combinatie gedeeld en is het aan de uithalers om de juiste container te vinden. Dit voorbeeld lijkt ook aan te sluiten bij het verhaal dat een uithaler met ons deelde. Zo beschreef hij hoe hij werd opgehaald door een “driver” en via een Whatsapp-groep informatie ontving. Als een soort escaperoom werd dan steeds bij het ene punt informatie gegeven over het volgende punt. Het benodigde gereedschap kreeg hij mee en hoefde hij niet zelf te regelen.

Het doel van de uithalers is volgens respondenten financieel gewin. Wat betreft de verdiensten, baseren de respondenten hun verhalen op ‘van horen zeggen’ en is de kennis over het algemeen erg beperkt. Wat wel met enige zekerheid gezegd kan worden, is dat – wanneer een uithaler uitbetaald wordt – de uitbetaling contant geschiedt. In sommige gevallen is het volgens respondenten ook mogelijk dat er in cocaïne wordt uitbetaald. Een enkele keer werd er in de gesprekken gewezen op uitbetaling door crypto of werd aangegeven dat de betaling anders verliep, bijvoorbeeld door een fatbike in plaats van een geldbedrag. Ook over de vraag of uitbetaling gegarandeerd is, lijken de meningen – veelal gebaseerd op verhalen – te verschillen. Zo zijn er verschillende scenario’s denkbaar: in het ideale geval slaagt de klus en wordt de uithaler het beloofde bedrag uitbetaald. In een minder ideaal geval slaagt de klus niet, maar krijgt de uithaler een kleine vergoeding – respondenten spraken hierbij over een garantie die een paar duizend euro’s kan bedragen – uitbetaald. Het komt volgens respondenten echter ook voor dat uithalers niet betaald krijgen. Dit kan zich voordoen in zowel situaties waarin sprake is van geslaagde uithaalpogingen als niet-geslaagde uithaalpogingen. In het beste geval krijgt een uithaler dan niet betaald en is daarmee de kous af. In een ander scenario wordt een “straatschuld” geïntroduceerd, bijvoorbeeld in het geval de uithaalpoging is mislukt, de cocaïne niet is opgehaald en de uithaler dus schuld heeft bij de opdrachtgever. Dit wordt volgens respondenten vervolgens als middel ingezet om een uithaler opnieuw een klus te laten uitvoeren.

Tijdens de interviews hebben we respondenten gevraagd hoe een uithaler zich verhoudt tot het grotere fenomeen van cocaïnehandel. In de media wordt gesproken over uithalers als

potentiële doorgroeiers (Van Kleef, 2024), iets dat ook naar voren komt in de volgende beschrijving:

“Je kan keuze maken, het kan snel opgaan, maar er zijn wel jongens, die denken, kijk, tienduizend euro, doe wat ik wil, vijftigduizend euro hou ik aan de kant, en dan een paar dagen later zie je bijvoorbeeld weer degene die jou die opdracht heeft gegeven, en dan denk je, oké, ik heb die vijfduizend euro, laat me een blok kopen. Ga een blok kopen, gaat die zelf knutselen, wat kan ik met die blok doen, dit, dat, leer hem omkoken naar crack, want hier zijn op Zuid zijn zat mensen die zichzelf oproken met cocaïne. En dan gaat die verkopen, stapelt zijn geld weer op. Connecties worden gebouwd.” (R4).

Dit beeld werd door menig respondent echter genuanceerd. Financieel gewin werd gezien als de belangrijkste motivatie. Over het algemeen geldt volgens respondenten dan ook dat de meeste uithalers meerdere antecedenten op hun naam hebben, die niet noodzakelijkerwijs te maken hebben met de handel in verdovende middelen. De jongeren die betrokken raken bij uithaalklussen tonen zich bovendien bijzonder opportunistisch. Valt er geen geld te verdienen met uithalen, dan kiezen ze volgens respondenten voor het plaatsen van explosieven, het beschieten van woningen, rip deals, dealen van drugs, of houden ze zich bezig met andere high impact crimes. Sleutelwoorden hierbij zijn volgens respondenten gelegenheid en geld. Zo stelt een respondent:

“Ik denk dat daar dezelfde mechanismen achter zitten. En dat, dat is een aanname, ik zie niet in waarom dat verschillende doelgroepen zouden zijn. Degene die uithaalt, dealt ook, of is ook bereid om ergens een keer een explosief te plaatsen of op een woning te schieten.” (R9).

Een andere respondent schetst een vergelijkbaar beeld:

“En wat betreft de kids, uithalers, ik ken ze allemaal. De bommenleggers, ik ken ze allemaal. Er is niks nieuws. Vandaag is het een uithaler, morgen is het een bommenlegger en over vijf jaar zijn het jongens die het rondbrengen.” (R19)

Op basis van deze bevindingen rijst de vraag of ‘de uithaler’ wel echt bestaat. Het merendeel van de respondenten lijkt hier in ieder geval niet van overtuigd te zijn; volgens hen moet het niet gaan over uithalers, maar over jongeren: *“Ik vind dat grappig, want als je het hebt over uithalers, dan is dat natuurlijk al geframed, maar ik zie gewoon Rotterdamse jongeren, weet je” (R7).*

3.1.2 Ontwikkelingen in het fenomeen uithalen

Alhoewel er de afgelopen jaren veel aandacht is voor uithalers, merken respondenten die zich al langer bezighouden met dit fenomeen op dat er tien jaar geleden ook al uithalers waren. Het is, met andere woorden, volgens respondenten geen nieuw fenomeen dat Rotterdammers ‘springen in de haven’. Bovendien valt volgens hen ook niet direct te stellen dat de omvang van het probleem gegroeid is. Op de vraag wat er dan veranderd is, lijkt dit vooral te maken te hebben met de toegenomen aandacht voor het fenomeen:

“Dus, wat ik zie is dat uit de lokale en landelijke politiek er heel veel aandacht is op deze problematiek, omdat, om die jongens op te pakken, en vast te zetten. En daarmee wordt het

probleem van de uithalers groter, maar dat betekent niet dat het er nooit is geweest, ik denk dat het altijd is geweest, maar dat het nu gewoon meer boven het licht komt, en dat er gewoon, ja, er rijden alleen maar politiebusjes over het terrein volgens mij, ja, dan ga je het vanzelf meer vinden” (R2)

Als gevolg van de verscherpte aandacht, heeft het fenomeen zich verder ontwikkeld en aangepast. Of zoals een van de respondenten het beschreef: *“Ik kan het niet één-op-één zeggen. Maar dat is wel wat wij zien. Het heeft allemaal effect. Criminaliteit past zich aan, weet je. Doe je de ene deur dicht dan doen ze de andere deur weer open.” (R20)*

Wat niet verklaard kan worden door de toegenomen aandacht voor de uithalersproblematiek is het veranderende profiel van de uithalers dat in rapportages van de politie wordt benoemd (Chessa et al., 2022; Politie, 2023) en door respondenten wordt waargenomen.

“Als je zou vragen hoe zag dat er drie, vier jaar geleden uit, dan kwamen wij telkens dezelfde gasten tegen. Die met een bekeuring werden weggestuurd. Ze kregen een taxiliftje naar de stad. En vervolgens zag je dat ze de volgende dag weer voorbijkwamen. En nu zie je echt wel jonge gasten die als een soort kanonnenvoer worden gebruikt om het terrein op te sturen. En dan zegt men natuurlijk, dat kan mogelijk komen door de komst van het artikel 138aa in januari 2022. Ik denk dat daar wel wat in zit. Maar dat zijn wat mij betreft wel twee uitersten die je nu ziet. Dus een heleboel jonge gasten, first offenders en de gasten die aan de lopende band op het terrein kwamen in de beginperiode.” (R21)

De nieuwe Uithalerswet zou maken dat niet langer veelal dezelfde personen op haventerreinen worden aangehouden, maar in toenemende mate jongeren die kunnen worden beschouwd als *first offenders*. Overigens hoeft dit niet te betekenen dat uithalen hun eerste criminele feit is. Respondenten geven aan dat deze jongeren al het en ander op hun naam hebben staan, variërend van rijden zonder rijbewijs tot high impact crimes. Door sommige respondenten werden deze *first offenders* beschreven als *“goedkoop, makkelijk personeel” (R7)*. De jongens die voorheen zelf de haven in gingen, lijken nu *“naar een soort van uitzendbureau te gaan en een hele sleutel aan jongens binnenhalen” (R7)*.

Daarnaast wordt door respondenten opgemerkt dat er sprake lijkt van een verbreding als het gaat om de herkomst van de aangehouden uithalers. Volgens respondenten was Charlois in het begin de thuishaven van uithalers, onder andere vanwege de fysieke nabijheid van de haven en de daarmee gepaard gaande laagdrempelige mogelijkheden om op haventerreinen te komen. In latere overzichten lijken de uithalers afkomstig te zijn uit Feijenoord en Delfshaven. Naast de fysieke nabijheid tot haventerreinen, spelen de factoren ‘kwetsbare wijk’ en ‘perspectief’ hierin een rol volgens respondenten, een constatering die tevens wordt gedaan in enkele onderzoeken (Chessa et al., 2022; Politie, 2023; Kremers, 2024). De combinatie van gebrek aan toekomstperspectief en toegang tot criminele verleidingen en mogelijkheid, vormen dan volgens respondenten het pad tot uithalen. Uithalers komen tegenwoordig echter uit het hele land en ook uit buurland België. Andersom worden ook Rotterdamse uithalers aangetroffen in de havens van Vlissingen, Antwerpen en volgens een ervaringsdeskundige zelfs in Polen.

De manier van uithalen is volgens respondenten afhankelijk van inspanningen vanuit de aanpak. Als gevolg van bepaalde interventies lijkt de ene modus operandi op het ene moment aantrekkelijker dan de andere. Waar Trojaanse containers en hotelcontainers de afgelopen jaren

populair waren, zouden deze manieren van het haventerrein op gesmokkeld worden volgens respondenten recentelijk minder vaak gebruikt worden. Daarbij is er een verplaatsing van de haventerminals naar de empty depots of terreinen buiten de haven, om daar pas de cocaïne uit te halen. Ook lijken andere havens, bijvoorbeeld in Zeeland, populairder te worden. Een andere manier die volgens respondenten veel gezien wordt, is de inzet van reefermoteurs, wanneer de cocaïne in koelcontainers wordt verstopt. Naar aanleiding van het bemoeilijken van pincodefraude door middel van de geïntroduceerde Vertrouwensketen⁹, lijken ook ladingdiefstallen vaker voor te komen. Bovendien komt het minder vaak voor dat grote transporten met veel kilo's worden onderschept. Er lijkt volgens respondenten meer sprake te zijn van een "schothagelmethode", waarbij niet alles in één grote partij gaat, maar meerdere partijen met kleinere hoeveelheden.

Een andere ontwikkeling heeft betrekking op de potentiële verdiensten. Zo gaven respondenten aan dat er een trend lijkt te bestaan in de hoogte van het bedrag dat men kan verdienen met een uithaalklus. Waar vroeger – ongeveer tien jaar geleden – verhalen rondgingen over bedragen tussen de 80.000 en 120.000 euro, was dit een paar jaar geleden al gedaald tot bedragen tussen de 30.000 en 50.000 euro. Momenteel ligt het een stuk lager en wordt er gesproken over een range van 500 euro tot 30.000 euro. Het gaat hier, voor de duidelijkheid, veelal om verhalen over bedragen die er betaald worden voor uithaalklussen. Ondanks deze dalende trend in de mogelijke verdiensten voor uithalers die door respondenten wordt gesignaleerd, lijkt nog wel te gelden dat de bedragen samenhangen met het aantal kilo's dat uitgehaald dient te worden. Met andere woorden: hoe meer kilo's er uitgehaald worden, hoe hoger de potentiële verdiensten.

3.2 Kwetsbaarheden: achtergronden van uithalers

In deze paragraaf gaan we dieper in op de achtergronden van de uithalers, zoals beschreven door de respondenten. Een veelgebruikt woord in deze context was 'kwetsbaar' en deze term werd gebruikt om te verwijzen naar diverse risicofactoren voor criminele betrokkenheid. De voorbeelden die in de gesprekken naar voren kwamen zijn grofweg in te delen in kwetsbaarheden op individueel niveau (paragraaf 3.2.1) en op kwetsbaarheden in de bredere omgeving van uithalers (paragraaf 3.2.2).

3.2.1 Kwetsbaarheden op individueel niveau

Op individueel niveau werd vaak benoemd dat uithalers kwetsbaar zijn door hun jonge leeftijd, maar ook in veel gevallen doordat zij volgens respondenten vaak te kampen hebben met een licht verstandelijke beperking (LVB). Hierbij werd in de gesprekken echter erkend dat het label LVB bij de uithalers waarover werd gesproken lang niet altijd was gediagnosticeerd. Eerder lijken respondenten de aanduiding LVB te gebruiken om te verwijzen naar een lage impulscontrole, de mate waarin zij beïnvloedbaar zijn, en het niet overzien van consequenties. Respondenten lijken het verder eens te zijn over het opleidingsniveau van uithalers. Iemand verwoordde dit als '*daar hoeft geen onderzoek naar gedaan te worden*'; er zijn volgens respondenten weinig jongeren die

⁹ De Vertrouwensketen is een gezamenlijk initiatief van overheid en bedrijfsleven om de digitale weerbaarheid van de havenlogistiek te versterken. Een cruciaal onderdeel daarvan is het veilig en betrouwbaar vrijstellen en ophalen van importcontainers in de Nederlandse havens, te beginnen in Rotterdam. Voor meer informatie zie: <https://vertrouwensketen.nl/>

bekend zijn vanwege hun activiteiten als uithaler die op het havo of atheneum zitten of hebben gezeten, en al helemaal geen jongens van het gymnasium. Naast deze factoren zijn er ook voorbeelden waarin jongeren schulden hebben en daarom snel of veel geld willen verdienen met een uithaalklus. Deze schulden zijn bijvoorbeeld ontstaan door verkeersboetes, studieschulden, schulden bij de belastingdienst of verzekeraar naar aanleiding van foutieve aangiften of declaraties, of een straatschuld.

Meer in het algemeen concluderen respondenten dat er veelal sprake is van gedragsproblematiek, die zich zowel thuis, als buiten en op school uit. Dit zou enerzijds samen kunnen hangen met de omgeving waarin iemand opgroeit, anderzijds door bijvoorbeeld een gedragsstoornis of beperking, of een combinatie van beide. Deze problematiek is volgens de respondenten vaak de oorzaak van schooluitval of het moeilijk vinden en behouden van een baan. Om die reden wordt dan ook vaak benoemd dat uithalers een gebrek aan zinvolle dagbesteding hebben.

3.3.2 Kwetsbaarheden in de bredere omgeving van uithalers

“Ik ken de voorbeelden hoor, van de politie. Dat ze bij iemand thuiskwamen, dat de koelkast leeg is en er matrassen op de grond liggen. Ja, wat verwacht je van zo'n jongen? Toen hadden ze zijn telefoon uitgelezen en toen hoorde ze een voicemailbericht van z'n moeder. Dat hij kennelijk 's ochtends had opgegeten wat eigenlijk voor de avond bedoeld was. Dus ze was heel erg boos op hem. Als je in zo'n klimaat opgroeit en er zijn jongens uit je straat die in een dikke Mercedes rijden. En ze zeggen, wil je een paar honderd euro? Wil je dat wel doen? Je kan iemand bijna dan niet kwalijk nemen. Kijk, je mag hem wel verantwoordelijk houden. Hij is geen slachtoffer, hij maakt een keuze. Hij maakt de verkeerde keuze. Maar als overheid ben je al, vind ik, verplicht als je zo'n jongen dan hier in het Doelwater vastzet, dat je dan ook thuis gaat kijken, wat speelt er?” (R9).

De omgeving verwijst zowel naar fysieke als sociale factoren, waaronder het gezin, de wijk en peers. Wat betreft het gezin wijzen respondenten veelal op het feit dat veel gezinnen “overbelast zijn op verschillende domeinen” (R1), zo hebben zij te maken met geldzorgen, te veel kinderen, waardoor ze niet allemaal even goed toezicht en grip hebben op hun kinderen. Ook werd verwezen naar afwezige ouders, ouders die vastzitten of hebben vastgezet, of ouders en andere familieleden die hun geld verdienen met het plegen van criminaliteit. In sommige gevallen is er ook sprake van huiselijk geweld, slechte voeding, te weinig slaapplekken in huis. In de context van deze problematiek is het dan ook niet zo vreemd dat jongeren hun ouders ontglippen, zoals de volgende respondent toelicht:

“Sommige ouders die werken 's ochtends, 's middags, 's avonds om te overleven, en die hebben dan een minderjarig kind. Ja, die krijgt vrij spel. Met die woorden in mijn hoofd kijk ik anders naar die situatie. Ik ben niet meer van: je ouders weten het, maar sommige ouders die moeten overleven. En daar maken bepaalde [criminele] organisaties misbruik van, of gebruik van, hoe je het bekijkt.” (R25)

Een feit van algemene bekendheid is dat armoede en aanverwante problemen zich concentreren in bepaalde delen van de stedelijke context, in zogenoemde ‘kwetsbare wijken’ of ‘achterstandswijken’. Vaak genoemde gebieden zijn in dit onderzoek Rotterdam-Zuid en

Delfshaven. Zo schetst een van de respondenten het volgende beeld van een van de wijken op Rotterdam-Zuid:

“En weinig toekomstperspectief. Ga maar als je eens in Pendrecht bent kijken. Dat is heel bijzonder. Aan de ene kant staan er allemaal hele mooie nieuwbouwhuizen en dan draai je je eigen om, en dan denk je.. Als dat is wat je iedere dag ziet als je de deur uitgaat. En er zitten een hoop mensen in de WW, er zijn een hoop speciale doelgroepen in je wijk. Op school is het lastig om je staande te houden. De scholen zijn overvol. Er is niet meer heel veel aandacht voor de jongeren als individu.” (R1)

Ook de rol van straatcultuur zou volgens respondenten een belangrijke rol spelen. Jongeren zien het leven op straat als hun wereld en zoeken dan ook daar hun bevestiging, respect en eigenwaarde. Jongeren bewegen zich daardoor als het ware tussen de legitieme, volwassenwereld en het leven op straat. Zo schetst een van de ervaringsdeskundigen:

“Want ik denk dat het grootste gevaar is dat als die gasten gepakt worden of door iets anders het licht zien. Ja, dan begint eigenlijk voor die gasten ook wel een nieuw leven, een hele uitdaging. Want nu moet je een postadres hebben. Nu moet je een uitkering aanvragen. Nu moet je dit, nu moet je dat. Weet je, dus nu komen ze in een paperassenwereld. Ja, ze zijn zekerder op straat, omdat ze in gesprek zijn, weet je. Het zijn gasten die wel een trekker overhalen. Maar jou niet in je ogen durven aan te kijken op het moment dat je met ze praat.” (R7)

Naast de sociaaleconomische problematiek in deze gebieden, spelen fysieke factoren volgens respondenten eveneens een rol. Zoals eerder benoemd, liggen deze wijken fysiek nabij de Rotterdamse havens.

Ten slotte spelen er ook op het niveau van de samenleving factoren die maken dat uithalers door respondenten als kwetsbaar worden bestempeld. Zo werd verwezen naar het bestaan van ongelijke kansen in de maatschappij, maar noemden respondenten ook dat jongeren opgroeien in een maatschappij waarin het altijd gaat om het hebben van de nieuwste en duurste spullen en dat daar status aan ontleend wordt. Bovendien hebben jongeren te kampen met stigmatisering, zoals de volgende respondent beschrijft:

“Ze willen heel graag kansen, maar de maatschappij geeft hun die kansen eigenlijk niet. Maar we zien dus eigenlijk altijd wel dat het een beetje dezelfde soort types zijn, ze leven vaak in armoede of ja, toch wel onder de gemiddelde grens in Nederland. Het zijn vaak jongens niet van de Nederlandse afkomst. Het zijn ook vaak jongens die ook door de maatschappij gezien worden als “jij zal een probleem gaan worden”. Self-fulfilling prophecies zie je echt wel heel erg naar boven komen bij deze jongens, omdat er eigenlijk altijd van begin af aan wordt er gewoon al gedacht dat deze jongens wel in de problemen zullen gaan raken en daardoor krijgen deze jongens eigenlijk ook wel een soort probleem. Want ze hebben eigenlijk van begin af aan al heel weinig kansen, ze worden van begin af aan, als ze naar school gaan, al bestempeld als probleemkinderen, dus ja, dan gaan ze zich daarnaar gedragen. Je zit natuurlijk heel erg in een maatschappij waarin je de duurste spullen moet hebben, weet ik veel wat allemaal, en deze jongens zijn daar gewoon heel erg vatbaar voor. Omdat ze vanuit thuis niet kunnen betalen en niet kunnen krijgen, dus gaan ze maar criminele dingen doen om het wel te kunnen krijgen. Want ja, er wordt toch al gedacht dat ze het gaan doen en ze willen het graag hebben en ze willen erbij horen.” (R23)

De conclusie is kortom dat de jongeren die bekend zijn als uithaler gekenmerkt worden door risicofactoren op verschillende niveaus, die hen niet alleen kwetsbaar maken voor uithalen, maar eerder voor criminele betrokkenheid in het algemeen.

3.3 Hoe en waarom raken jongeren betrokken bij uithaalklussen?

In de vorige paragrafen hebben we een beeld geschetst van wat respondenten zien als de achtergrondkenmerken en risicofactoren van uithalers. Dit roept de vraag op hoe en waarom deze jongeren uiteindelijk betrokken raken bij uithaalklussen. Op dit thema gaan we in de onderhavige paragraaf uitgebreid in. We beginnen in paragraaf 3.3.1 met de ingroeimechanismen en behandelen in paragraaf 3.3.2 de achterliggende drijfveren en motieven.

3.3.1 Ingroeimechanismen: hoe raken jongeren betrokken bij uithaalklussen?

Een veelgehoorde term als het gaat om de betrokkenheid van jongeren bij vormen van (georganiseerde) criminaliteit is “ronselen”. Het beeld dat hierbij geschetst wordt, is dat kwetsbare jongeren, al dan niet onder dreiging van geweld, worden gedwongen om bepaalde criminele handelingen te verrichten. Tijdens de interviews was dit beeld divers, iets dat duidelijk naar voren komt in het volgende citaat:

“Maar eigenlijk zijn het meer slachtoffers dan dat het echt daders zijn. Die worden gewoon op die manier geronseld. En wat lastig is, ronselen op zich is niet strafbaar. We kunnen ook vrij weinig doen met gasten die vragen: ik heb een klus voor je, kan je even ergens naartoe? Je komt er bijna niet achter, want ook uithalers die het gedaan hebben die zijn soms een ronselaar. Die zeggen: ik heb het ook gedaan, het is goed geld verdienen, kom helpen. Sommige gasten bieden zichzelf aan: ik heb geld nodig, voor wie kan ik een klus doen?” (R20).

In de interviews werden voorbeelden gegeven van jongeren die geronseld zouden zijn, maar merkten respondenten ook op dat er jongeren zijn die zichzelf actief aanbieden. In het laatste geval werd verwezen naar de motivatie om snel geld te verdienen, een onderwerp waar we later in deze paragraaf nog op in zullen gaan.

Jongeren die geronseld worden en jongeren die zelf actief op zoek gaan naar uithaalklussen raken hierbij betrokken via online en offline contacten. Wanneer tijdens de interviews werd gesproken over het fysiek ronselen van jongeren, vond dit voornamelijk plaats in de wijken, bij bijvoorbeeld scholen of op pleintjes, maar ook in cafés en shisha lounges. Voorbeelden werden gegeven van oudere jongens of mannen die rondrijden met de auto en jongeren vanuit de auto aanspreken. Dit kan vervolgens op verschillende manieren gebeuren volgens respondenten, maar tekenend zijn de voorbeelden waarin jongens worden geïntimideerd en zichzelf, inclusief hun familie en vrienden, worden bedreigd. Echter lijkt het in veel gevallen ook meer gemoedelijk en aanzienlijk minder gewelddadig plaats te vinden:

“Het is van: ik gun jou iets. Ik gun je een mogelijkheid om geld te verdienen. Het is niet van... Ik ronsel jou alsjeblieft. Ga, ga. Je krijgt ook geld. Nee. Wil je veel geld verdienen? Oké, is goed. Ik heb wel werk voor jou. Ik heb wel iets voor jou.” (R3)

Bovendien benadrukt een ervaringsdeskundige dat hij eigenlijk nog nooit iemand heeft gehoord die echt onder druk is gezet, maar dat het merendeel van de jongens zelf bereid is om een uithaalklus te doen. Dit komt overeen met voorbeelden die respondenten geven van verhalen die

zij hebben gehoord over Snapchat-groepen waarin jongeren zichzelf aanmelden voor criminele klussen. Sommige respondenten wijzen hierbij naar de rol van media-aandacht voor dit thema en in het bijzonder de gecommuniceerde bedragen die je zou kunnen verdienen met uithalen: *“Als ik niks had, dan zou ik misschien ook wel denken waar kan ik me aanmelden, ja toch?!” (R1).*

Op basis van de verhalen en ervaringen van respondenten kan geconcludeerd worden dat de ingroeimechanismen getuigen van zowel rekrutering als actieve aanmelding. De vragen die zich echter opdringen zijn: hoe komt een ronselaar bij een potentiële uithaler terecht en hoe weet een aspirant uithaler waar hij zich moet melden? De rol van sociale contacten lijkt hier een belangrijke factor te spelen. Het is volgens een deel van de respondenten onwaarschijnlijk dat een ronselaar willekeurige jongens aanspreekt, evenals dat een gewillige uithaler niet op een willekeurig persoon zal afstappen om te vragen of deze ‘werk’ voor hem heeft. Er lijkt met andere woorden veelal sprake te zijn van een eerder contact of enige connectie. Zo benoemt een van de respondenten dat vaak oudere figuren, die bekend zijn van gezicht en jongeren doorgaans ook via-via kennen, betrokken zijn bij het proces van ronselen. Ook wordt hierbij het belang van etniciteit benoemd:

“Heel vaak hebben ze een allochtone achtergrond. Wel allemaal Nederlandse jongens. Allemaal in Nederland geboren. Maar wel allochtone voorouders. Marokkaans, Turks. Soms Antilliaans. Maar meer in die hoek. Ook in een woonwijk waar ze bij elkaar zitten. Ze zitten bij elkaar op school, als ze op school zitten. Dus ja, ze weten elkaar ook makkelijk te vinden. Dus dat is natuurlijk wel een ding.” (R20).

Ook bij jongeren die zichzelf aanmelden om te gaan uithalen, spelen volgens respondenten vergelijkbare processen een rol :

“Ja gewoon jongens waarmee je op school hebt gezeten. Of jongens in de buurt. Die kennen misschien iemand. En die iemand kent misschien iemand die ouder is dan hij. Zijn oom, zijn neef. Dat is allemaal opbouwen. Het is gewoon een soort van eigen bedrijf maar zonder regels. Hij zit zo dat hij het ook zelf opbouwt. Ja. Dat is het eigenlijk. Als jij in de criminaliteit bent. Je hebt niet in één keer contact in Colombia of Venezuela. Waar dan ook, dat je duizenden, ja toch duizenden kilo's kan komen brengen. Misschien heb je een oom die erin zit. Dan zit je goed. Dan kan je iemand anders gaan vinden. Dan kan je lekker gewoon je puntjes pakken. Het is gewoon opbouwen, opbouwen en netwerken gewoon.” (R4B)

Een van de respondenten legt dit als volgt uit:

“Weet jij bijvoorbeeld op straat hoe je aan wiet moet komen? Jij denkt dan: je hebt toch coffeeshops? Waarom zou je dan op straat iets halen. Nee, maar deze jongens weten dat wel. Omdat dat hun kring is. Oh, bij die kan je het halen. Oh, die verkoopt ook. Oh, daar kan je de hoeveelheid halen. Dus hun netwerk is allemaal gebaseerd op dat element. En dan komt de volgende stap. Dan heb je weer natuurlijk een aantal jongens ertussen.” (R3)

Het heeft volgens deze respondenten, met andere woorden, dus altijd te maken met in welke kringen iemand zich begeeft.

De voorbeelden dit tot nu toe gegeven zijn, gaan uit van fysieke contacten en interacties. Welke rol speelt de online wereld in dit verhaal? Volgens respondenten gebeurt er enorm veel online en is daar nog erg weinig zicht op. Meer in het algemeen bestaat de gedeelde ervaring dat

“we altijd achter de feiten aanlopen” (R1). Een interessante bevinding op dit gebied is echter dat, alhoewel het online-aspect belangrijk is, wat online gebeurt veelal herleid kan worden naar offline connecties. Een respondent geeft hiervan een voorbeeld:

“We hebben een periode gehad in Charlois bij een snackbar, daar wisten wij bijvoorbeeld als we daar naar binnen gaan, daar zitten ze allemaal. Maar daar is het niet meer. Maar waar zijn ze dan? En het gaat nog steeds door. Dan kan je eigenlijk alleen maar de conclusie trekken: er is heel veel online gegaan. En ik denk dat mond-op-mond. Nu in de groepen, die jongeren die op straat zijn. Doordat iemand ineens een grote bulk met geld heeft, dat er dan ineens gekeken wordt en dat er dan nog eens een gesprekje komt. Hoe heb je dat voor elkaar gekregen?” (R1).

Door jongere respondenten wordt dit punt van een duidelijke relatie tussen online en offline contacten eveneens benoemd. Het hoeft hierbij overigens niet eens om sterke offline connecties te gaan:

“Het hoeft niet per se goed genoeg. Maar je kan gewoon. Bijvoorbeeld iemand die ik ken van mijn middelbare school. Ik heb hem misschien één jaar niet gezien. Maar ik heb hem al op mijn Snapchat. En ze vragen jou: wil je dit doen? Simpel.” (R4B)

In sommige gevallen lijken echter geen offline connecties te zijn. Respondenten duiden dit als voorbeeld dat ronselaars zelf ook aan het uittesten zijn wat eventueel succesvolle methoden zijn en hoe ze gewillige jongeren zouden kunnen benaderen:

“Nu kun je in een paar minuten, weet je hoeveel jongeren je kan bereiken. Ze zijn gewoon aan het vissen. Tijdens het vissen zullen de heus wat twee of drie happen.” (R25).

Samengevat lijkt er sprake te zijn van zowel fysieke als online paden richting betrokkenheid bij uithaalklus. De kanttekening hierbij is wel dat de online paden veelal wortels in de fysieke wereld lijken te hebben. Het gegeven dat jongeren zowel online als offline worden blootgesteld aan uithaalklussen, leert ons echter nog niets over hun drijfveren. Oftewel: waarom raken jongeren betrokken bij uithalen?

3.3.2 Drijfveren: waarom raken jongeren betrokken bij uithalen?

We beginnen deze paragraaf met iets dat niet gezien kan worden als een drijfveer, maar dat wel drempelverlagend kan werken in de afweging om al dan niet over te gaan tot een uithaaldelict. Volgens een deel van de respondenten is er sprake van een zekere “normalisering” van het fenomeen uithalen:

“Ik denk dat ze het gewoon genormaliseerd hebben, tieners, het uithalen. Dat is het gewoon. Want bij 13, 14-jarige leeftijd kende je er niet zoveel van uithalen, bijna niks, maar niemand deed het ook toen die ik kende. Nu een 14, 15-jarige jongere, uithalen, dit, dat, en weet al wat uithalen is, en weet al wat drugs is. Ja, groene knoppen, rode knoppen, weet al die dingen van. Het wordt gewoon meer gemiddeld, gewoon genormaliseerd. En als iets normaal wordt, dan wordt die straf ook een beetje meer normaal.” (R4B)

In het verlengde hiervan werd door respondenten benoemd dat uithalen misschien niet als iets heel gek wordt ervaren, wanneer je ziet dat in de bredere samenleving het drugsgebruik ook

genormaliseerd wordt: *“Ik haal een product uit een container, wat verboden is, maar aan de andere kant wordt het ook gebruikt”* (R9). Hierbij benoemde een respondent dat er ondanks verbeteringen in de aanpak van uithalen nog steeds gesproken kan worden van activiteiten die getypeerd worden als *“low risk, high reward”* (R24).

De belangrijkste en wellicht ook de meest aannemelijke drijfveer voor betrokkenheid bij uithalen is gelegen in het verdienen van (snel en veel) geld, zoals al in eerdere delen van dit hoofdstuk werd beschreven. De drijfveer van financieel gewin kan op verschillende aspecten uitgediept worden. Zo zou geld een middel tot een doel zijn, waarbij het doel draait om het verkrijgen van status. Kenmerkend hierbij is dat uithalers in de regel *“cash”* betaald krijgen, wat een functie op zich lijkt te hebben: *“het wordt voor andere jongens heel zichtbaar dat je een hoop geld hebt. Je kunt je pinpas wel laten zien, maar ja... wat erop staat?”* (R1). Dit cashgeld wordt vervolgens uitgegeven aan het huren of kopen van dure auto's, kleding, eten, waarbij veel wordt getrakteerd en weggegeven, vakanties en andere vluchtige zaken. Hierbij wordt door respondenten benoemd dat dit snelle geld erg verslavend werkt voor jongeren: het geld komt namelijk erg snel, maar is ook zo weer weg. Om de opgebouwde leefstijl in stand te houden, is meer geld nodig, waardoor het aantrekkelijker wordt om opnieuw uit te gaan halen.

Een ander motief voor geld is een straitschuld of informele schuld. Zo beschrijft een van de respondenten:

“Ja, er zijn situaties, daar ben ik zelf niet tegen gekomen, maar situaties van jongens die, ja dan, zo'n oudere gozer in vertrouwen nemen, één klusje krijgen en dan geript worden. Maar dan is die rip natuurlijk gewoon in scène gezet. En nu heb je schuld bij zo'n gast. Ja. En nu moet je gaan uithalen. Dus dat, weet je, en dan... Dus dat is er ook heel veel.” (R7).

Sommige uithalers zien *“het springen in de haven als een mogelijkheid om toch een toekomst op te bouwen”* (R3). Er wordt door respondenten bovendien gesproken over het idee dat je met het verdiende geld met een uithaalklus *“je moeder goed kan zetten”* (R7) en dat je met uithalen veel geld kan verdienen. Volgens respondenten is het lang niet altijd het geval dat uithalers ook daadwerkelijk een criminele carrière ambiëren, maar eerder dat zij hun criminele activiteiten als tussenfase zien: *“Van hé, weet je, even een basis creëren, en dan ga ik investeren in een onderneming, of investeren in dit, of investeren in dat. En dan hebben ze het over legit.”* (R3).

3.4 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we een beschrijving gegeven van de beelden en ervaringen van respondenten met personen die betrokken zijn (geweest) bij uithaalactiviteiten. Kijken we naar de achtergrondkenmerken, dan komen de beschrijvingen van respondenten als het gaat om de leeftijd en het geslacht overeen met de centrale bevindingen uit hoofdstuk 2. Een belangrijke toevoeging is dat respondenten een onderscheid maken tussen personen die als lokaas naar de haven worden gestuurd en mensen die daadwerkelijk betrokken zijn bij het uithalen van cocaïne uit containers. Beide categorieën worden volgens respondenten gedreven door het vooruitzicht op financieel gewin, maar er is weinig bekend over de concrete verdiensten of hoe de uitbetaling plaatsvindt. Geld is daarmee een belangrijke drijfveer. Respondenten benoemden bovendien dat ‘uithalers’ niet enkel betrokken zijn bij deze specifieke vorm van criminaliteit, maar zich ook bezighouden met andere manieren om op straat geld te verdienen.

De door ons gevoerde gesprekken geven zicht op een zekere ontwikkeling als het gaat om de uithalersproblematiek. Respondenten signaleren dezelfde verjonging die in de beschikbare publicaties in het vorige hoofdstuk wordt beschreven en merken op dat de verdiensten voor uithalen minder lijken te worden. Bovendien zien zij dat niet enkel Rotterdammers betrokken zijn bij uithaalklussen in Rotterdam, maar ook personen uit andere plekken in Nederland. Daarnaast beperken Rotterdammers zich niet langer tot uithalen in de Rotterdamse haven, maar zijn zij ook actief in andere, buitenlandse havens. Beide ontwikkelingen kunnen gezien worden als een reactie op de verstevigde aanpak in de Rotterdamse haven.

Respondenten wijzen op vergelijkbare kwetsbaarheden van personen die betrokken zijn (geweest) bij uithalen als in de literatuur worden beschreven. Op individueel niveau wordt gewezen op een jonge leeftijd, gedragsproblemen, laag opleidingsniveau, schulden, geen dagbesteding. De bredere omgeving bevat eveneens de nodige kwetsbaarheden, zowel op het niveau van het gezin, de wijk als de straat. Het is via die bredere sociale omgeving dat personen volgens respondenten betrokken raken bij uithalen. Enerzijds worden zij in de wijk, op straat of via-via benaderd voor dergelijke activiteiten, maar anderzijds vindt dit volgens respondenten ook plaats op social mediaplatformen.

Hoofdstuk 4

Conclusie

In dit rapport hebben we verslag gedaan van een verkennend onderzoek naar de achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen van Rotterdammers die betrokken zijn (geweest) bij uithalen. De volgende centrale vraag stond in dit onderzoek centraal:

Hoe kan de (preventieve) gemeentelijke aanpak van uithalers verder versterkt worden, gelet op de achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen van uithalers?

We hebben deze vraag beantwoord op basis van interviews met 28 respondenten die betrokken zijn bij de aanpak van jeugdcriminaliteit en een beeld hebben van Rotterdammers die betrokken zijn (geweest) bij uithalers. In het bijzonder hebben we hiervoor geput uit de inzichten van zeventien respondenten die daadwerkelijk contact hebben met personen die zich bezig (hebben gehouden) met uithaalklussen en die vanuit die hoedanigheid inzicht kunnen geven in achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen.

We beginnen dit hoofdstuk met het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag (paragraaf 4.1). In paragraaf 4.2 presenteren we een drietal reflecties op basis van de centrale bevindingen. We besluiten met het benoemen van enkele beperkingen van de onderhavige studie en resterende (onderzoeks)vragen (paragraaf 4.3).

4.1 Beantwoording van de onderzoeksvraag

Er is de afgelopen jaren de nodige aandacht geweest voor uithalers. De maatschappelijke relevantie van de uithalersproblematiek heeft zich echter maar in beperkte mate vertaald in (wetenschappelijk) onderzoek naar dit thema. De beschikbare rapporten zijn gebaseerd op de geregistreerde werkelijkheid, in het bijzonder op analyses van politieregistraties (Chessa et al., 2022; Politie, 2023) of dossiers van het Openbaar Ministerie (Kremers, 2024) over aangehouden uithalers. Uit deze onderzoeken ontstaat een beeld van de problematiek rondom uithalers, maar blijven verschillende zaken ook onderbelicht vanwege het soort informatie waarop deze rapporten zich baseren.

In dit onderzoek hebben we getracht om op basis van interviews met experts meer kleur en invulling te geven aan de achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen van uithalers. Wat betreft de achtergronden schetsen de interviews een vergelijkbaar beeld als de beschikbare studies: uithalers zijn vrijwel exclusief mannen. Wel lopen de leeftijden uiteen, waarbij zowel in de analyses van politieregistraties en data van het OM, als in de interviews wordt gewezen op een recente daling van de gemiddelde leeftijd van personen die wegens uithalen worden aangehouden. Tussen 2021 en 2023 werden er meer minderjarigen en meer personen in de leeftijdscategorie van 18 tot 22 jaar aangehouden wegens uithalen. Deze ontwikkeling houdt geen gelijke tred met de bredere ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit, waar in de volle breedte geen sprake is van verjonging (Van der Laan et al., 2024). De vraag rijst hoe deze verjonging van bij uithalen betrokken personen geduid kan worden. In zowel de beschikbare literatuur als in interviews wordt gesuggereerd dat deze ontwikkeling het gevolg zou kunnen zijn van de introductie van de Uithalerswet. De verjonging van de uithaler zou, met andere woorden, het product (kunnen) zijn van een verandering in werkwijze van de criminele organisatie die

gebruik maken van uithalers. Voor uithaalklussen zouden jongere en minder ervaren personen worden ingezet voor wie bij ontdekking over het algemeen een lagere straf in het verschiet zou liggen (Van der Meij, 2023).

Respondenten wijzen bovendien op een andere ontwikkeling die het product zou zijn van ontwikkelingen in de aanpak van de uithalersproblematiek. Waar de registraties van uithalen vooral zicht geven op Rotterdammers, in het bijzonder afkomstig uit Rotterdam-Zuid, geven de interviews zicht op personen uit andere steden en delen van het land die naar de Rotterdamse haven komen om uit te halen. Rotterdammers zouden bovendien niet langer enkel lokaal betrokken zijn bij uithaalklussen, maar zij zouden zich ook roeren op andere internationale haventerreinen, zoals in de haven van Antwerpen.

De analyse van data van het Openbaar Ministerie wijst op kwetsbaarheden van minderjarige uithalers op verschillende leefgebieden. In de interviews wordt een vergelijkbaar beeld geschetst van de personen die betrokken zijn (geweest) bij uithalen. Respondenten wijzen op problemen op zowel individueel niveau als in de bredere omgeving, oftewel in gezinnen, wijken en meer in het algemeen in de stedelijke context. Dit werd door respondenten getypeerd als kwetsbaarheden, maar op basis van de beschikbare wetenschappelijke literatuur kunnen deze factoren worden beschouwd als risicofactoren voor criminele betrokkenheid in het algemeen (Servaas et al., 2021) en de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde vormen van misdaad in het bijzonder (Adamse et al., 2023; 2024).

De beschikbare analyses van politieregistraties en OM-dossiers laten zien dat de personen die betrokken zijn (geweest) bij uithalen zich niet beperken tot deze specifieke criminele activiteit. Ook in de interviews werd erop gewezen dat personen zich niet exclusief toeleggen op uithalen, maar zich veel breder bezighouden met allerlei manieren om in de context van de straat geld te verdienen. Uithalen werd, zeker voor de invoering van de Uithalerswet, gezien als een voorbeeld van een activiteit met een laag risico en (potentieel) flinke geldelijke beloning. Het vooruitzicht op (snel) geld werd in de interviews dan ook benoemd als de belangrijkste drijfveer voor uithalen. Respondenten brachten hier echter wel een zekere nuance in aan. Deels zou dit snelle geld een rol spelen bij het verweven van status, maar respondenten wezen ook op de aanwezigheid van (straat)schulden of armoede meer in het algemeen als motivatie om in te gaan op aanbiedingen voor uithaalklussen.

In de interviews wordt, anders dan in de beschikbare eerdere analyses van het fenomeen, een onderscheid aangebracht tussen personen die fungeren als lokaas en diegene die, op verschillende manieren, haventerreinen opgaan om cocaïne daadwerkelijk uit containers te halen. Een centrale vraag blijft hoe personen betrokken raken bij dergelijke uithaalklussen. Op basis van de analyses van politie- en OM-data blijft er op dit vlak nog veel onduidelijk: deels zou betrokkenheid bij uithalen het gevolg zijn van fysieke contacten, maar in toenemende mate wordt gewezen op de rol van social mediaplatformen zoals Snapchat en Telegram Messenger. Hoe dit proces precies in zijn werk gaat, valt op basis van de beschikbare literatuur niet te zeggen. De interviews maken duidelijk dat personen via hun bredere sociale omgeving betrokken raken bij uithalen. Dit gebeurt in de wijk en op straat, waar zij worden gevraagd of benaderd, soms via-via, om 'te springen in de haven'. Tegelijkertijd signaleren respondenten dat oproepen voor dergelijke klussen, die overigens lang niet altijd directe verwijzingen bevatten naar uithalen, ook via social media gedeeld worden.

Het beeld dat in de media, en soms ook bij professionals, bestaat is dat het hierbij gaat om 'ronseling' door onbekenden (NOS, 2024). Dit punt behoeft op basis van het onderhavige

onderzoek enige nuancering. Allereerst signaleren respondenten dat deze online paden richting betrokkenheid bij uithalen ook een zekere sociale inbedding kennen: respondenten geven aan dat berichten over uithaalklussen worden gedeeld in hun (directe) netwerken op social media. Het kunnen, met andere woorden, in sommige gevallen wel onbekenden zijn, maar het bericht wordt dan gedeeld door iemand die ze wel (van social media) kennen. Ook de term ‘ronselen’ dekt niet goed de lading. Respondenten benadrukken immers dat jongeren in hun leefwereld geregeld geconfronteerd worden met aanbiedingen of vragen om via uithalen geld te verdienen, dat er onder een deel van de jongeren sprake is van een zekere normalisering als het gaat om deze activiteit en dat uithalen wordt gezien als manier om snel geld te verdienen. Deze aspecten maken dat het narratief van ronselen, waarbij jongeren met drang en dwang overreden worden om uit te halen – alhoewel hier ongetwijfeld voorbeelden van zullen zijn – lang niet altijd recht doet aan de werkelijkheid. Het gaat immers voorbij aan jongeren die, om uiteenlopende redenen, gemotiveerd zijn om uit te gaan uithalen.

Met dit laatste punt zijn we beland bij de beantwoording van de centrale vraag hoe de preventieve gemeentelijke aanpak van uithalers kan worden versterkt, gelet op wat we weten over achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen. We hebben daarvoor een korte schets gegeven van de huidige aanpak, met het accent op de preventieve kant. Een belangrijk punt om te benadrukken is dat de aanpak op allerlei manieren in ontwikkeling is. Opgemerkt dient tevens te worden dat wij in de onderhavige studie deze interventies niet hebben geëvalueerd. In de evaluaties die van deze interventies wel beschikbaar zijn, voor een deel van *Zwijgrecht* en de *Testcase Uithalers*, worden positieve aspecten genoemd. Ook respondenten waren tijdens de interviews positief over bepaalde aspecten van de respectievelijke interventies. Toch werd er op basis van de kennis en ervaring van respondenten ook kritisch gereflecteerd op de huidige preventieve interventies en de uithalersaanpak meer in het algemeen.

Een eerste vraag richt zich op het effect van de bewustwordingsprojecten *Zwijgrecht* en *CoCo* voor Rotterdamse jongeren. Beide interventies zijn ten aanzien van deze specifieke doelstelling (nog) niet geëvalueerd. Op basis van de wetenschappelijke literatuur, met name de publicatie van Kruisbergen en De Jonge (2023), kunnen op voorhand wat kritische kanttekeningen geplaatst worden bij de verwachte impact van deze preventieve interventies. Kruisbergen en De Jonge (2023: 10) signaleren dat voorlichtingscampagnes niet gezien moeten worden als een *one-size-fits-all*, maar over het algemeen beter tot hun recht komen wanneer ze gericht zijn op specifieke doelgroepen, in bepaalde ontwikkelingsfasen. Alhoewel *Zwijgrecht* en *CoCo* wel specifieke doelgroepen benoemen, blijft dit een punt van aandacht. Meer in het algemeen maken de centrale bevindingen van het onderhavige onderzoek duidelijk dat het voor zowel *Zwijgrecht* als *CoCo* een uitdaging zal zijn om een specifieke doelgroep centraal te stellen. Onze schets van de achtergronden en risicofactoren van personen die betrokken zijn (geweest) bij uithalen maken immers duidelijk dat er niet zoiets bestaat als dé uithaler: het gaat om een brede groep kwetsbare jongeren, in verschillende leeftijdsgroepen. Dit zal het identificeren van specifieke doelgroepen voor interventies die zich expliciet richten op uithalen uitdagend maken. Wel zijn er mogelijkheden wanneer de focus meer verbreed zou worden naar de betrokkenheid van jongeren bij georganiseerde vormen van criminaliteit, iets dat op dit moment bij *CoCo* ook wordt gedaan.

Als deze interventies als onderdeel van de gemeentelijk preventieve aanpak worden ingezet als vorm van primaire preventie, gericht op alle Rotterdamse jongeren, dan is het de vraag of dit het gewenste effect sorteert. Kruisbergen en De Jonge (2023: 10) merken immers op dat het communiceren van een zekere sociale norm, in dit geval het wijzen op de gevaren van

drugscriminaliteit, ook onbedoeld aandacht kan genereren voor de overtreding. Voor dit punt lijkt in zowel *Zwijgrecht* als *CoCo* aandacht te zijn. Zowel *Zwijgrecht* als *CoCo* zijn echter geen ‘kale’ interventies, maar worden vergezeld van (wetenschappelijk) onderbouwde lesprogramma’s. Hendriks en Stam (2024: 25) zijn kritisch op interventies waarin voorlichting en educatie worden gebruikt om jeugdcriminaliteit te voorkomen. Zij concluderen dat er weinig tot geen empirische evidentie bestaat voor de effectiviteit van dergelijke interventies, omdat het *“de vraag is of het realistisch is om via voorlichting en educatie te komen tot verandering van complex gedrag dat multicausaal bepaald is, zoals in het geval van delinquentie”* (Hendriks en Stam, 2024: 25). De resultaten van een evaluatie van de aanpak van wapengeweld brengt hierin enige nuance aan. Weerman en collega’s (2024: 65) constateren namelijk dat primaire interventies met enige aanwijzing voor effectiviteit doorgaans aanpakken betreffen die worden ingezet via scholen. Dit lijkt in zowel *Zwijgrecht* als *CoCo* ook het geval te zijn. De meest duidelijke aanwijzingen voor effectiviteit worden volgens de onderzoekers gevonden voor intensieve lesprogramma’s op scholen die niet primair gericht zijn op wapens, *“maar op het versterken van beschermende factoren en het verminderen of helpen omgaan met risicofactoren”* (Weerman et al., 2024: 65). Vertalen we deze inzichten naar de thematiek die centraal staat in het onderhavige onderzoek, dan verdient het aanbeveling om deze aan uithalen onderliggende problemen centraal te stellen. Voor de eerste fase van *Zwijgrecht* lijkt hier, afgaande op de evaluatie van OBI (2024), voor een deel aan tegemoet te zijn gekomen.

De inzet van *CoCo* als secundaire interventie roept enkele vragen op. Voor *CoCo* gaat het voor een deel om Rotterdamse jongeren die te kampen hebben met kwetsbaarheden op verschillende leefgebieden en voor hen is de thematiek van uithalen bekend en is er wellicht zelfs sprake van enige normalisering. Bovendien hebben zij zelf, of mensen in hun directe omgeving, reeds ervaringen met het krijgen van online en offline aanbiedingen voor uithaalklussen. De kracht van *CoCo* zal dan vooral gelegen zijn in het aangeboden lesprogramma. Een uitdaging hierbij is echter dat beschreven wordt dat de jongeren op de scholen waar JOZ actief is zelf kunnen kiezen om deel te nemen aan de interventie. Dit zal onherroepelijk resulteren in een zekere selectie waarin tijdens een evaluatie op de interventie goed op gereflecteerd dient te worden.

De *Testcase Uithalers*, met de inzet van ervaringsdeskundigen, was de derde gemeentelijke preventieve aanpak. Voor de inzet van ervaringsdeskundigen in de aanpak van jeugdcriminaliteit is, ondanks enkele kanttekeningen (Hendriks en Stam, 2024), enige ondersteuning te vinden in de wetenschappelijke literatuur (De Jong, 2016; De Beer et al., 2022; De Jong en De Wit, 2023). In een publicatie beschrijven De Jong en De Wit (2023) wat zij beschouwen als specialistisch jeugdwerk voor de zogenoemde 2%, een kwalificatie die verwijst naar jongeren die doorgroeien in de zwaardere criminaliteit en die niet goed tot hun recht komen binnen de beschikbare standaardprogramma’s van jeugd- en jongerenwerkorganisaties. Alhoewel dit niet per definitie de doelgroep is waar de *Testcase Uithalers* zich op richt, zijn er wel degelijk gelijkenissen. Zo wijzen De Jong en De Wit (2023) op het belang van ‘wie’ werkt als het gaat om dergelijke interventies. Zij beschrijven daarbij onder andere het belang van het kunnen ‘levelen’ met de doelgroep, het geven van een veilig gevoel, het hebben van inlevend vermogen, al dan niet als product van vergelijkbare ervaringen, en goed kunnen functioneren in een complexe organisatiecultuur met een web aan ketenpartners en professionals om zo de jongeren de concrete hulp te bieden die zij nodig hebben. Kortom, De Jong en De Wit (2023) wijzen op diverse punten die ook gelden voor de ‘ervaringsdeskundigen’ die betrokken waren bij de

Testcase Uithalers. Ook in wat De Jong en De Wit (2023) beschrijven als ‘wat werkt’ voor de 2% zien we gelijkenissen met de *Testcase Uithalers* als het gaat om het belang van laagdrempelig persoonsgericht contact, het opbouwen van een band, het nakomen van beloften, het zetten van een extra stapje in een zoektocht naar concrete hulp zoals werk of inkomen.

Wel is het de vraag waar de inzet van ervaringsdeskundigen zich specifiek op zou moeten richten. De insteek van de *Testcase Uithalers* was fenomeen-specifiek.¹⁰ De resultaten van het onderhavige onderzoek laten echter zien dat de doelgroep zich niet beperkt tot deze specifieke (criminele) activiteit. Als we kijken naar de bredere doelgroep van jongeren die een verhoogd risico lopen op criminele betrokkenheid, of reeds met politie en justitie in aanraking zijn gekomen, dan gebeurt er al het nodige in Rotterdam. Er zijn immers diverse initiatieven, projecten en interventies die zich richten op deze doelgroep, waaronder De Nieuwe Kans, Heilige Boontjes, Bon Sjans, Grenzenstellend Jongerenwerk en City Solid. Er is, met andere woorden, al de nodige ervaring met en kennis over de bredere doelgroep van jongeren, iets waar met name vanuit *Preventie met Gezag* de afgelopen jaren eveneens aandacht voor is.

4.2 Reflecties

De beantwoording van centrale onderzoeksvraag bevat reeds enkele aanbevelingen. Hieronder beperken we ons tot enkele overstijgende reflecties ten aanzien van de versterking van de gemeentelijke preventieve aanpak.

Herbezinning op de noodzaak voor een specifieke aanpak voor uithalers

Dit onderzoek maakt duidelijk dat ‘uithalers’ geen homogene doelgroep zijn. Het gaat immers om Rotterdammers – maar niet alleen Rotterdammers – in verschillende leeftijdscategorieën, met diverse onderliggende problemen en in andere fases van hun criminele carrière. Deze diversiteit bemoeilijkt een specifieke preventieve gemeentelijke aanpak voor uithalers. Bovendien zijn verschillende partners binnen en buiten de gemeente bezig met de preventieve en repressieve aanpak van de onderliggende doelgroepen. De aanpak van uithalers kent vanuit de Uitvoeringsagenda Haven sinds 2021 een duidelijke ontstaansgeschiedenis. Inmiddels kan gesteld worden dat de ‘uithalers’, die voor een deel ook te kwalificeren zijn als ‘HIT’ers’, zijn ingehaald door de actuele zorgen rondom ‘bommenleggers’. Hierdoor rijst de vraag wat de noodzaak is van een aanpak die zich specifiek richt op een bepaald fenomeen zoals ‘uithalen’, maar ook ‘bommenleggers’. We hebben hier immers te maken met verschijningsvormen waarmee Rotterdam wordt geconfronteerd, maar die, mede als gevolg van de aanpak, ook aan verandering onderhevig zijn.

Er bestaan bovendien afzonderlijke financieringsstromen voor vergelijkbare doelgroepen, met als risico dat er vanuit verschillende projecten aanpakken worden georganiseerd op specifieke fenomenen. Het gevaar bestaat dat het feit dat er een aparte financieringsstroom voor de aanpak van uithalers is, gezien wordt als een rechtvaardiging voor de noodzaak van een specifieke uithalersaanpak. Dit terwijl er binnen de gemeente Rotterdam op allerlei manieren raakvlakken en overlappen bestaan met aanpakken en interventies die zich richten op deels dezelfde doelgroepen, maar dan onder een andere noemer. Op basis van de

¹⁰ In 2025 heeft de *Testcase Uithalers* een doorstart gekregen in de vorm van het initiatief Homey’s. Anders dan de *Testcase Uithalers* staat hier geen fenomeen centraal, maar gaat het om hier niet <https://geweldigrotterdam.nl/actueel/een-homey-loopt-gewoon-mee-hoe-rotterdam-jongeren-een-maatje-geeft-dat-echt-blijft>

interviews lijkt echter vooral behoefte aan de versterking van de bredere aanpak van diverse maatschappelijke vraagstukken die maken dat jongeren een verhoogd risico lopen op criminele betrokkenheid, alsmede het versterken van beschermende factoren die deze zelfde jongeren zouden kunnen weerhouden van het plegen van criminaliteit. Op basis van dit onderzoek kan om deze redenen de fundamentele vraag worden gesteld: is er een specifieke aanpak voor uithalers nodig in Rotterdam?

Belang van differentiatie van de doelgroep

Op een meer fundamenteel niveau maakt dit onderzoek duidelijk dat ‘uithalers’ geen concreet af te bakenen doelgroep zijn. Het gaat immers om personen, en in toenemende mate om jongeren, met kwetsbaarheden op diverse leefgebieden, die samenkomen in de term ‘uithaler’. Daarmee verhuult de terminologie het bestaan van verschillende groepen Rotterdammers die wellicht een eigensoortige aanpak of interventie behoeven. De beschikbare interventies zouden beter ingezet kunnen worden als er een beter beeld is van de verschillende doelgroepen die schuilgaan achter de term ‘uithaler’. Alhoewel we constateren dat dé uithaler niet lijkt te bestaan, laat de door ons verzamelde data het niet toe om uitspraken te doen over de verschillende groepen die wel schuilgaan onder de term ‘uithaler’. Een eerdere analyse van de Politie (2023) gaf zicht op verschillen tussen aangehouden uithalers, onder andere in termen van leeftijd, woonplaats en antecedenten. Jonge *first offenders* vragen immers om andere interventies dan personen met een hele reeks aan antecedenten of meerderjarige uithalers. Personen die een flinke lijst aan antecedenten hebben, vragen bovendien om een andere aanpak dan minderjarigen die als ‘lokaas’ voor het eerst in het havengebied worden aangetroffen. Een dergelijke verfijning zou behulpzaam zijn voor de aanpak. Om tot een differentiatie te komen van verschillende clusters of typen ‘uithalers’, zou gebruik kunnen worden gemaakt van politiegegevens van aangehouden uithalers.

Voor interventies als *Zwijgrecht* en *CoCo* is het relevant om blijvend te reflecteren op de doelgroep waar deze bewustwordingsstrategieën zich op richten. Bij een te brede focus – alle Rotterdamse jongeren – bestaat het risico van onbedoelde gevolgen. Bij een te enge focus – op Rotterdamse jongeren die reeds betrokken zijn geweest bij uithalen – zal de gewenste boodschap om andere redenen niet aankomen. Voor de zwaardere doelgroep is de inzet van ervaringsdeskundigen, of positieve rolmodellen (De Jong, 2016), relevant en valt lering te trekken uit de inzichten over specialistisch jeugdwerk (De Jong en De Wit, 2023). De *Testcase Uithalers* laat daarbij overigens wel zien dat een dergelijke interventie gepaard gaat met de nodige procesmatige uitdagingen.

Belang van evaluatie interventies

Er is met veel daadkracht begonnen met de aanpak van de uithalersproblematiek in Rotterdam. Daarbij is ook de behoefte uitgesproken om interventies te evalueren. Bij twee van de bestaande interventies die zich richten op uithalers is dat tot op heden maar ten dele gebeurd. De evaluatie van *Zwijgrecht* beperkt zich tot op heden echter tot het productieproces. De *Testcase Uithalers* kent vooralsnog enkel een tussentijdse evaluatie. Wij merken op dat de door ons genoemde preventieve interventies in ontwikkeling zijn. Om een evaluatie mogelijk te maken, is het relevant dat bij de start van de interventies duidelijkheid bestaat over de concrete doelstellingen. Er lijkt sprake van een zekere wetenschappelijke onderbouwing van de ingezette interventies. Naast deze onderbouwing dient er ook oog te zijn voor de implementatie van de interventies (zie, o.a.

Boendermaker, 2023). Meer in het algemeen verdient het aanbeveling om deze interventies op een goede manier te evalueren.

De Uithalerswet valt buiten de scope van het onderhavige onderzoek, maar verdient toch aandacht. In de beschikbare literatuur en de interviews werd gewezen op de daling van de gemiddelde leeftijd van uithalers als reactie op de introductie van de Uithalerswet. Allereerst zou, bijvoorbeeld op basis van de beschikbare gegevens over aangehouden uithalers, nader bezien moeten worden in hoeverre een dergelijke conclusie gerechtvaardigd is. Als blijkt dat de daling van de gemiddelde leeftijd op de een of andere manier gerelateerd kan worden aan de Uithalerswet, dan noopt dat tot reflectie. Er heeft zich dan immers een situatie voorgedaan waarin een interventie bijdraagt aan een meer kwetsbare doelgroep, iets dat in het bijzonder in de context van Preventie met Gezag als problematisch kan worden gezien. Dit is niet zozeer een concrete aanbeveling voor de gemeente, maar het is in de bredere aanpak wel relevant dat juist de gemeente zich hierover uitspreekt. De meer kwetsbare, minderjarige doelgroep, maakt immers bij uitstek onderdeel uit van de bredere (preventieve) gemeentelijke aanpak.

4.3 Beperkingen en nieuwe (onderzoeks)vragen

Aan het einde van dit rapport is het relevant om een nadrukkelijke beperking van de onderhavige studie nogmaals te benadrukken. Er zijn overwegend gesprekken gevoerd met professionals over Rotterdammers die betrokken zijn (geweest) bij uithalen. Ondanks dat het merendeel van de respondenten op basis van hun ervaringen een goed beeld heeft van achtergronden, risicofactoren en ingroeimechanismen, is het beeld tegelijkertijd beperkt te noemen. Om beter zicht te verkrijgen op de leef- en belevingswereld is langdurig contact en kwalitatief onderzoek nodig, in de nabijheid van jongeren. Op die manier kan beter zicht worden verkregen op bijvoorbeeld de verdiensten en manier van betalen bij uithaalklussen, maar ook over de online en offline ingroeimechanismen.

Literatuurlijst

- Adamse, I., Eichelsheim, V., Blokland, A., & Schoonmade, L. (2024). The risk and protective factors for entering organized crime groups and their association with different entering mechanisms: A systematic review using ASReview. *European Journal of Criminology*, 14773708241250278.
- Adamse, I., Nguyen, Q., Boertien, E., van Deuren, S., Eichelsheim, V. & A. Blokland (2023). *Resultaten systematische literatuurreviews*. EPIC, Amsterdam.
- Berg, P. van, & Rekers, M. (2022). *Criminele ronselen jongeren: resultaten van het onderzoek naar de mate van ronselen van jongeren in Gelderland (voorgezet- en beroepsonderwijs) uitgevoerd in de periode 2020-2021*. Leerlingalert. Geraadpleegd via: <https://www.leerlingalert.nl/nieuws/onderzoek-naar-de-mate-van-ronselen/>.
- Bervoets, E., Van den Akker, K., Oude Lansink, M., & Schuitema, B. (2024). *KNEL: Jongeren en jongvolwassenen over het betrokken raken bij georganiseerde misdaad*. Bureau Bervoets, NHVeilig, RIEC Midden-Nederland, programma Straatwaarden en Taskforce-RIEC Brabant-Zeeland.
- Boendermaker, L. (2023). *Leren implementeren: Waarom implementatie in de jeugdzorg nodig is*. Geraadpleegd op zondag 4 mei 2025, via: https://pure.hva.nl/ws/portalfiles/portal/35611750/Publicatie_Oratie_Leren_implementeren_digitaal.pdf.
- Bisschop, L., Staring, R. & Roks, R. (2021). Evaluatie DDN(ee) project [Intern document]. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Chessa, T., Van Mantgem, J. en I. Vermeulen (2022). *De narcostand van Nederland. Fenomeenbeeld drugs 2021*. Landelijke Eenheid, Dienst Landelijke Informatieorganisatie, Afdeling Analyse en Onderzoek
- Decker, S. H., & Van Winkle, B. (1996). *Life in the gang: Family, friends, and violence*. Cambridge University Press.
- Densley, J.A. (2012). Street gang recruitment: Signaling, screening, and selection. *Social problems*, 59(3), p. 301-321.
- De Beer, C.R.M., Nooteboom, L.A., van Domburgh, L., de Vreugd, M., Schoones, J.W. en R.R.J.M. Vermeiren (2022). A systematic review exploring youth peer support for young people with mental health problems. *European Child & Adolescent Psychiatry*, pp.1-14. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-02120-5>
- De Boer, H., Ferwerda, H. & Kuppens, J. (2022). *Do or Don't. Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit*. Arnhem: Bureau Beke.
- De Jong, J.D. (2016). The real deal: On positive, street-oriented role models in response to Dutch gangs and youth at risk. In: Maxson, C.L. en F.A. Esbensen (red.). *Gang Transitions and Transformations in an International Context* (pp. 235-253). Cham: Springer International Publishing.
- De Jong, J.D. en N. de Wit (2023). *Specialistisch Jeugdwerk voor de 2%. Over plus-preventie tussen jongerenwerk en jeugdzorg*. Hogeschool Leiden.
- Directoraat-Generaal Ondermijning (2022, 4 november). *Plan van aanpak drugssmokkel via mainports*.

- Evers, J. (2024). *Handboek Kwalitatieve Analyse. Theorie en praktijk van Thick Analysis*. Evers Research and Training.
- Europol (2024). *The recruitment of young perpetrators for criminal networks*. Geraadpleegd op 29 april 2025 via: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-warns-of-organised-crime-networks-recruiting-minors-for-criminal-acts>.
- Gemeente Rotterdam (2023). *Uitvoeringsprogramma Preventie met Gezag*. Gemeente Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2024a). *Onderzoeksvoorstel. Zicht op Rotterdamse uithalers [vertrouwelijk]*. Gemeente Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2024b). *Nieuw voorstel CoCo [vertrouwelijk]*. Gemeente Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2025). *SODA-aanpak april 2025 [vertrouwelijk]*. Gemeente Rotterdam.
- Hendriks, J. & Stams, G.J.J.M. (2024). *Effectieve Jeugdinterventies voor Preventie van Jeugdcriminaliteit. 'Wat werkt laten werken'*. Ministerie van Justitie en Veiligheid / Garage 2020.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Kleemans, E.R & Poot, C.J. de (2008). Criminal careers in organized crime and social opportunity structure. *European Journal of Criminology*, 5(1): p. 69-98.
- Kleemans, E. & Koppen, V. van (2020). 'Organized Crime and Criminal Careers'. In Michael Tonry & Peter Reuter (eds.) (2020). *Crime and Justice: An annual review of research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Koppen, M.V. van (2013). *Pathways into organized crime*. Amsterdam.
- Kremers, B. (2024). *Minderjarige uithalersproblematiek. Een onderzoek naar de achtergrond en kenmerken van minderjarige uithalers in de Rotterdamse haven*. Openbaar Ministerie, Arrondissementsparket Rotterdam.
- Kruisbergen, E., & De Jonge, M. (2023). Voorkomen is beter dan genezen..., toch. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 22(3), 1
- Laan, A., van der, Tollenaar, N. Beijers, J. en R. Kessels (2024). *Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 2000-2023 Synthese van bevindingen uit de Monitor Jeugdcriminaliteit 2023-2024*. Den Haag: WODC.
- Leito, T., van Bommel, S. & Noteboom, F. (2022). *Kijken met andere ogen. Een landelijke verkenning naar criminele uitbuiting in dertien (middel)grote gemeenten in Nederland*. Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel.
- Muelhaus, B. (2024). *The temptations of living in a material world. Kwalitatief onderzoek naar de percepties van professionals op de ontwikkelingen van ingroeimechanisme van jongeren en de aanpak van de georganiseerde drugscriminaliteit*. Masterscriptie Criminologie, Erasmus Universiteit Rotterdam
- Nelen, H., van Wingerde, C.K., Bisschop, L., & Moerland, R. (2023). *Koers bepalen: Over de lessen van de versterking aanpak georganiseerde drugscriminaliteit*. WODC.
- NOS (2024, 20 januari). *Via Snapchat of in nachtclubs: zo ronselen drugsdealers hun uithalers*. Geraadpleegd op 7 maart 2025, via: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2505583-via-snapchat-of-in-nachtclubs-zo-ronselen-drugsdealers-hun-uithalers>.
- OBI (2024). *Zwijgrecht. Ervaringen van deelnemende jongeren*. Onderzoek en Business Intelligence, Gemeente Rotterdam.

- Onderzoekshuis (2022). *Een testcase gericht op Jongeren in de drugscriminaliteit* [Intern document]. Gemeente Rotterdam.
- Onderzoekshuis (2024). *Eerste bevindingen. Testcase 'Uithalers'* [Intern document]. Gemeente Rotterdam.
- Peeck, V., Sikkens-Dokter, E., & Witteveen, Z. (2021). *Dealers in de dop: Een kwalitatief onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit*. Nationale Politie.
- Politie (2023). *Uithalers in de Rotterdamse haven: de achtergrondkenmerken en een eerste inventarisatie van de huidige aanpak van uithalers in de Rotterdamse haven* [Intern document]. Analyse & Onderzoek en Informatieknooppunt Zeehavens 2023.
- Roks, R.A., & Hendriksen, J. (2021). Laat je niet misleiden door afwijkende prijzen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 63(2), 211-35.
- Roks, R.A., & Monshouwer, N. H. (2020). F-gamers die 'mapsen', 'swipen' en 'bonken': een netnografisch onderzoek naar fraude en oplichting op Telegram Messenger. *Justitiële verkenningen*, 46(2), 44-58.
- Servaas, L., Weerman, F., & Fischer, T. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag: Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken*. Erasmus Universiteit Rotterdam. Onderzoeksrapport in opdracht van de Gemeente Rotterdam.
- Staring, R., Bisschop, L., Roks, R., Brein, E. & Bunt, H. van de (2019). Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven. Aard en aanpak van het fenomeen. Den Haag: Boom Juridisch.
- Smith, R.G. (2014). Responding to organised crime through intervention in rekruteringspathways. *Trends and issues in crime and criminal justice*, 473, 1-9.
- UNODC (2023). *Global Report on Cocaine 2023. Local dynamics, global challenges*. United Nations.
- UNODC (2024). *Word Drug Report 2024*. United Nations.
- Van Berkel, S., Kleemans, E. & Mooij, A. (2025). Social media and organizing violent crime against persons and properties: a qualitative analysis of online criminal communication between young offenders based on seized telephone information. *Trends in Organized Crime*, 1-22.
- Van Dijk, J. en J. de Waard (1991). 'A two-dimensional typology of crime prevention projects: with a bibliography', *Criminal Justice Abstracts* 23, 483-503.
- Van Dijke, W. (2021, 19 september). Zelfs 14-jarigen smokkelen coke uit de haven: 'Beloning van 30.000 euro'. Geraadpleegd op 7 maart 2025, via: <https://www.rtl.nl/nieuws/nederland/artikel/5255186/uithalers-haven-rotterdam-smokkel-drugs-cocaine-wet>.
- Van der Meij, P. P. J. (2023). Voorkomen door bestraffen: de paradox van een repressieve aanpak van het fenomeen uithalers. *Boom Strafbblad*, (3), 130-137.
- Weerman, F., Fischer, T., van Deuren, S., Groen, J., & Stuijt, W. (2024). *Met wetenschap beter bewapend. Een verdiepend literatuuronderzoek naar de achtergronden en aanpak van wapens en wapengeweld onder jongeren*. NSCR.
- Weijers, I., H. Ferwerda & R. Roks (2021). Te groot voor de wijkagent, te klein voor de recherche. Een vergeten groep: jonge doorgroeiërs in de criminaliteit. *Proces*, vol. 100, no. 5, Pagina 264-275.

Bijlage I

Interviewgide onderzoek 'Zicht op Uithalers'

Introductie

- Voorstellen
- Doel onderzoek uitleggen
- *Informed consent* formulier ondertekenen
- Anonimiteit/ vertrouwelijkheid en vragen interview op te nemen

Algemeen voorstelrondje

- Wie ben je en wat is je functie? (in het bijzonder in relatie tot de uithalersproblematiek)

Uithalers - algemeen

- Wat verstaan jullie onder 'uithalers'?
 - Wanneer is iemand een uithaler?
 - Modus operandi → op welke manieren kan iemand uithalen?
 - Uithalen vs. andere rollen (bv. explosieven/dealen) > hoe verhoudt zich dat tot elkaar?
 - Wat verdient een uithaler?
 - Hoe verhoudt een uithaler zich tot het grotere fenomeen van de cocaïne economie?
- Hoe groot is het uithalersprobleem in Rotterdam?
- In hoeverre is de uithalersproblematiek veranderd? (Groter/ minder groot probleem/ ernstiger?)

Achtergronden uithalers

- Wat is het profiel van de uithaler?
 - Wat voor jongens (meisjes) zijn het?
 - Achtergrondkenmerken (leeftijd/ woonplaats/ opleidingsniveau/ werk etc.)
 - Plus doorvragen op hoe respondenten dit weten (ervaring versus beelden/ ideeën)
- Hoe/waar raken mensen betrokken bij uithalen?
 - Rekrutering/ vrijwilligheid
 - Rol van sociale contacten
 - Rol van de buurt → verschilt problematiek per buurt? / waar ligt zwaartepunt?
 - Online/ offline
 - Plus doorvragen op hoe respondenten dit weten (ervaring versus beelden/ ideeën)
- Waarom raken mensen betrokken bij uithalen?
 - Beweegredenen/ motivaties
 - Plus doorvragen op hoe respondenten dit weten (ervaring versus beelden/ ideeën)

Huidige aanpak

- Waarom is er een aanpak nodig?
- Hoe ziet de aanpak van uithalers er in Rotterdam uit?

- Doelen + waarop gebaseerd?
- Partners
- Interventies (persoonsgericht/algemeen/situationeel)
- Wat gaat er goed in de aanpak?
- Waar loop je tegenaan in de aanpak?

Vervolgonderzoek

- Welke vragen leveren er bij jou rondom het thema?
- We willen gaan spreken met ervaringsdeskundigen en eventueel ook met uithalers: suggesties
- Suggesties voor bronnen om in te zien/ te analyseren?

Afsluiting

- Zijn er thema's die je hebt gemist/ nog wilt bespreken/ benoemen?
- Eventueel te benaderen voor vervolgggesprek?

Bijlage II

Informed consentformulier

Erasmus Universiteit Rotterdam/ specifieke faculteit*:	Erasmus School of Law, Department Law, Crime and Society
Naam financierende organisatie*:	Gemeente Rotterdam
Projectnaam en versie*:	“Zicht op Rotterdamse uithalers”

Introductie en doel van het onderzoek

In opdracht van de gemeente Rotterdam verrichten onderzoekers van het departement Law, Crime and Society (Erasmus Universiteit Rotterdam) een verkennend onderzoek naar de manier waarop de (preventieve) gemeentelijke aanpak van uithalers verder kan worden versterkt, in het bijzonder gelet op de achtergrondkenmerken, belevingswereld en ingroeimechanismen van uithalers.

Type onderzoek

Het volledige onderzoek kent een looptijd van zes maanden. We vragen u vandaag om deel te nemen aan een interview. Mocht u daarmee instemmen, dan zullen wij u één keer bezoeken voor een interview dat ongeveer 60 tot 90 minuten zal duren.

Deelnameselectie

U wordt uitgenodigd om aan dit onderzoek deel te nemen vanuit uw functie en uw kennis over en ervaring met de uithalersproblematiek in Rotterdam.

Vrijwillige deelname

U beslist zelf of u deelneemt aan dit onderzoek. U kunt later van gedachten veranderen en uw deelname beëindigen, ook als u al eerder toestemming heeft gegeven.

Recht om toestemming in te trekken

U mag uw toestemming voor het gebruik van de gegevens die u heeft verstrekt intrekken met uitzondering van toestemming voor gegevens die zijn geanonimiseerd. Als u besluit niet meer mee te doen aan dit onderzoek, hoeft u dit niet uit te leggen en heeft dit voor u verder geen gevolgen.

Procedures

Wij nodigen u uit om aan dit onderzoeksproject deel te nemen. Indien u besluit deel te nemen, zal u gevraagd worden deel te nemen aan een interview met een van de onderzoekers. Als u tijdens het interview een vraag niet wenst te beantwoorden, hoeft dat niet en gaat de interviewer door naar de volgende vraag. Van het hele interview wordt een geluidsopname gemaakt, maar niemand zal in de opname met zijn of haar naam worden aangeduid. Aan het eind van het interview krijgt u de gelegenheid om op uw antwoorden terug te komen. Als u het niet eens bent met mijn aantekeningen of als ik u verkeerd heb begrepen, kunt u vragen om gedeelten ervan te laten aanpassen of schrappen.

Potentiële voordelen

Deelname aan dit onderzoek zal ons en de gemeente helpen om meer te weten te komen over de achtergrondkenmerken, belevingswereld en ingroeimechanismen van uithalers. Deze inzichten zijn van belang om de (preventie) gemeentelijke aanpak te versterken.

Vertrouwelijkheid

Informatie waardoor u direct kan worden geïdentificeerd wordt zo snel mogelijk losgekoppeld van uw antwoorden. De informatie wordt vervangen door een algemene term die niet herleidbaar is. Houd er rekening mee dat de antwoorden die u geeft vanwege uw specifieke positie mogelijk naar u te herleiden zijn, ook wanneer de direct naar u leidende informatie is verwijderd.

Het bewaren en delen van uw gegevens

Uw persoonsgegevens (zoals geluidsopnamen en andere documenten die in het kader van dit onderzoek werden gecreëerd of verzameld) zullen gedurende een periode van minimaal tien jaar na publicatie over het onderzoek op een veilige locatie worden opgeslagen. Dat geeft andere onderzoekers de mogelijkheid om te controleren of het onderzoek juist is uitgevoerd.

Het delen van de resultaten

De resultaten van dit onderzoek zullen worden gepubliceerd in een openbare rapportage.

Uw privacyrechten en contactgegevens

U mag vragen om uw persoonsgegevens in te zien, te wijzigen als ze niet kloppen of deze te verwijderen.

Als u zich wilt beroepen op uw rechten of als u een vraag heeft over privacy in verband met dit onderzoek, kunt u via fg@eur.nl contact opnemen met de functionaris voor gegevensbescherming (FG) van de Erasmus Universiteit.

Als u een klacht wilt indienen in verband met privacy, kunt u dit doen bij de nationale toezichthoudende instantie inzake persoonsgegevens in Nederland (Autoriteit Persoonsgegevens).

Met wie contact opnemen*

Als u vragen heeft, kunt u deze nu stellen of er later op terugkomen. Als u later vragen wilt stellen, kunt u contact opnemen met de projectleider van het onderzoek Robby Roks roks@law.eur.nl

Toestemmingsverklaring

Ik heb het informatie- en toestemmingsformulier gelezen en ik begrijp wat het doel van het onderzoek is en dat er gegevens van mij zullen worden verzameld. Het onderzoek is duidelijk aan mij uitgelegd en ik kreeg de gelegenheid vragen te stellen.

Door dit formulier te ondertekenen

1. geef ik toestemming voor deelname aan dit onderzoek;
2. bevestig ik dat ik ten minste 18 jaar oud ben;
3. geef ik aan dat ik begrijp dat deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig is; en

Toestemming

Geluid

Hierbij geef ik toestemming voor het maken van geluidsopnamen tijdens het onderzoek en voor het omzetten van mijn antwoorden in geschreven tekst.

☐

Naam van de deelnemer:

Handtekening van de deelnemer:

Datum: